

**Uchwała Nr XIV/74/2020
Rady Gminy Świedziebnia
z dnia 27 marca 2020 r.**

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Świedziebnia na lata 2020-2023

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r., poz. 506 z późn. zm.¹⁾) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2020 r. poz. 282) Rada Gminy uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Świedziebnia na lata 2020-2023 w brzmieniu określonym w załączniku do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Przewodniczący Rady

Jarosław Cyrankowski

¹⁾Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2019 r. poz. 1309, poz. 1571, poz. 1696 i poz. 1815.

Załącznik do uchwały Nr XIV/74/2020
Rady Gminy Świdziebnia
z dnia 27 marca 2020 r.

**Gminny Program Opieki nad
Zabytkami dla Gminy Świdziebnia
2020-2023**

Spis treści

Wstęp

Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa

Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Świdziebnia

Rys historyczny obszaru gminy Świdziebnia

Ważniejsze miejscowości gminy Świdziebnia wraz z charakterystyką dziedzictwa kulturowego

Walory kulturowe Gminy Świdziebnia

Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Przykładowe obiekty o walorach kulturowych ujęte w gminnej ewidencji zabytków nieruchomych

Obiekty nieruchome z terenu gminy Świdziebnia wpisane do rejestru

Najważniejsze zabytki Gminy Świdziebnia – przykładowe zdjęcia

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji zabytków

Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków

Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Świdziebnia

Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego

Priorytety i kierunki gminnego programu opieki nad zabytkami

Zakres i harmonogram działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym gminy Świdziebnia

Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Załącznik nr 1 - Zabytki nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Załącznik nr 2 - Zabytki archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Wstęp

Konieczność wykonania gminnego programu opieki nad zabytkami określa ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dn. 23 lipca 2003 r. Program sporządzany jest na okres 4 lat, z założeniem ewaluacji jego wykonania co 2 lata. Celem programu jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami w gminie. Przeanalizowane zostały dokumenty strategiczne dotyczące zarówno województwa kujawsko-pomorskiego, jak i gminy Świedziebna w zakresie ochrony zabytków. Analiza zasobów kulturowych gminy pozwala wyznaczyć kierunki działań w obszarach zachowania dziedzictwa kulturowego. Po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków program przyjmowany jest przez Radę Gminy. Obecny program [...] jest aktualizacją poprzedniego (2015-2018). Dokonano analizy dokumentów programowych na poziomie kraju, województwa i gminy, a także stanu zachowania zabytków. Części opisowe, zaakceptowane już przez WKZ, pozostawiono.

Słownik pojęć

Ustawa o ochronie zabytków w art. 3 podaje następujące wyjaśnienie pojęć z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami:

zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchoma, jej części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

1) **zabytek nieruchomy** – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;

2) **zabytek ruchomy** – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;

3) **zabytek archeologiczny** – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów, albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

4) **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

5) **prace konserwatorskie** – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;

6) **prace restauratorskie** – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;

7) **roboty budowlane** – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;

8) **badania konserwatorskie** – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

9) **badania architektoniczne** – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

- 10) **badania archeologiczne** – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 11) **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 12) **historyczny zespół budowlany** – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 13) **krajobraz kulturowy** – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 14) **otoczenie** – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Ochrona zabytków według art. 4¹ polega na działaniach, których celem jest:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 87. ust. 2 przywołanej ustawy ustala dla wszystkich programów, w tym programów, gminnych następujące ogólne cele ochrony nad zabytkami:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich

zachowania;

- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, które eliminują sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną opracowania jest art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku. Ustawa [...] wskazuje, że zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Programy te ogłaszane są w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy. Warto zwrócić uwagę na następujące artykuły:

Art. 6.

Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome, będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami

upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

2) zabytki ruchome, będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- b) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami[...],
- c) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- d) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.),
- e) instrumentami muzycznymi,
- f) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- g) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

3) zabytki archeologiczne, będące w szczególności:

pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, reliktnymi działalnościami gospodarczej, religijnej i artystycznej. 2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 21.

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22.

1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego nie wpisanego do rejestru

do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym [...] zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Przepisy dotyczące ochrony nad zabytkami na poziomie krajowym znajdujemy także w następujących dokumentach szczegółowych:

- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073, 1566);

- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (Dz. U. z 2017 r. poz. 1332, 1529, z 2018 r. poz. 12.);

- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001r. – Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2016 r. poz. 1688 oraz z 2017 r. poz. 1566 i 1567);

- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2018 r. poz. 142, 10);

- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2018 r. poz. 121, 50.);

- **Ustawa z dnia 25 października 1991r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2017 r. poz. 862, z 2018 r. poz. 152);

- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (Dz. U. z 2016 r. poz. 1817, 1948, z 2017 r. poz. 60, 573, 1909.).

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (Dz. U. z 2012 r. poz. 987, z 2015 r. poz. 1505, z 2016 r. poz. 352, 749, 868, 1330).

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest dokumentem utworzonym na podstawie przepisów art. 84 i art. 85 ust. 1 u.o.z. W Krajowym programie[...] dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w 3 grupach problemowych:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Na podstawie analizy stanu przeprowadzono analizę SWOT i w ścisłym powiązaniu z jej wynikami sformułowano cel główny Krajowego programu:

Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.

Do realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe:

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
- wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji, które z kolei realizowane będą w ramach szczegółowych zadań.

W Programie[...] poruszono kilka zagadnień, do najważniejszych należą:

- a. podniesienie sprawności i skuteczności działań organów ochrony zabytków, w tym jakości merytorycznej decyzji administracyjnych (szkolenia, standaryzacja działań, itp.),
- b. porządkowanie rejestru zabytków oraz stworzenie wiarygodnej metodologicznie diagnozy stanu zachowania zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C),
- c. zwiększenie społecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; budowanie przez organy ochrony zabytków partnerskich relacji z obywatelami, jak i propagowanie postaw współodpowiedzialności społecznej za zachowanie zabytków (współpraca z mediami, wykorzystywanie mediów elektronicznych, konkursy, itp.).
- d. wdrożenie procesów kształtowania postawy krajobrazowej wśród organów ochrony zabytków,

e. zwiększenie zaangażowania samorządów, ze szczególnym uwzględnieniem gmin, w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych (ich stanowienie jest władczą kompetencją rad gmin) jako skutecznej formy ochrony zabytków.

Główne cele Programu Krajowego:

1. Cel główny *Krajowego programu - Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków*

Wyzwanie - Dziedzictwo kulturowe stanowi naturalny kapitał dla rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków, stanowi także naturalną podstawę wzmacniania tożsamości społecznej – cel główny *Krajowego programu* zakłada, poprzez zaplanowane w celach szczegółowych działania, wzmocnienie roli dziedzictwa w życiu społecznym oraz wzmocnienie świadomości roli dziedzictwa dla rozwoju społecznego.

2. Cel szczegółowy 1 - *Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce*

Wyzwanie 1 - Uporządkowanie i ujednolicenie stanu wiedzy o zasobie zabytków w Polsce polegające na sporządzeniu kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C), uporządkowaniu rejestru zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C) opracowaniu diagnozy stanu zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych;

Wyzwanie 2 - wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego wpływające na kompleksowość działań ochronnych i ich integrację z ochroną przyrody.

3. Cel szczegółowy 2 - *Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków*

Wyzwanie 1 - Podniesienie jakości zarządzania zabytkami i zarządzania procesami ochrony zabytków wraz z podniesieniem jakości procesów decyzyjnych w administracji dotyczących ochrony zabytków.

4. Cel szczegółowy 3 - *Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji*

Wyzwanie 1 - zwiększanie dostępu do dziedzictwa i jego aktywna promocja - narzędzia do podnoszenia świadomości społecznej o funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się wszystkich poziomów tożsamości.

Narodowa Strategia Kultury na lata 2007-2013 wraz z jej **Uzupełnieniem na lata 2004-2020**. Określono następujące cele Strategii Kultury:

Cel strategiczny/nadrzędny: Zrównoważenie rozwoju kultury w regionach.

Cele cząstkowe/uzupełniające:

1. Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury.
2. Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury.
3. Wzrost udziału kultury w PKB.
4. Zachowanie dziedzictwa kulturowego [...].
5. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury.
6. Wzrost uczestnictwa w kulturze.
7. Rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w programach szkolnych.
8. Efektywna promocja twórczości.
9. Promocja polskiej kultury za granicą.
10. Ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem.
11. Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.
12. Rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).

Dokumenty na poziomie krajowym dotyczące opieki i ochrony nad zabytkami w sposób ogólny wyznaczają kierunki działań programu gminnego.

Dokumenty strategiczne na poziomie hierarchicznie niższym (terytorialnym) nawiązują do wskazań na poziomie regionu. Również program opieki nad zabytkami dla Gminy Świdziebnia został sporządzony w nawiązaniu do głównych założeń tych dokumentów.

Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa

Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego prowadzi działania z zakresu ochrony zabytków jako jednostka samorządu terytorialnego, realizując zadania, wynikające z zapisów ustawowych. Ponadto Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego sprawuje opiekę nad zabytkami, będąc ich właścicielem.

Na szczeblu wojewódzkim zostały opracowane następujące dokumentacje, które stanowią podstawę prawną i dają wytyczne dla programów na poziomie gminnym.

W procesie zarządzania rozwojem regionalnym Gmina Świedziebnia kieruje się wytycznymi zawartymi w wojewódzkich dokumentach strategicznych i programowych na poziomie województwa, które obejmują całokształt zjawisk i czynników istotnych dla rozwoju województwa. Do najważniejszych dokumentów na poziomie województwa należą:

Plan Zagospodarowanie Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego

(Uchwalony w 2003 roku Uchwałą nr XI/135/03 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 23 czerwca 2003 r. z późniejszymi aktualizacjami).

Plan [...] nie wskazuje imiennie zabytków z terenu Gminy Świedziebnia. Plan [...] w dziale V - Polityka zagospodarowania przestrzennego województwa zawiera ogólne wytyczne w kwestii ochrony dziedzictwa kulturowego. Celem głównym zagospodarowania przestrzennego regionu jest **„Poprawa konkurencyjności regionu i podniesienie jakość życia mieszkańców przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju”**. W planie zagospodarowania przestrzennego województwa przyjęto między innymi 14 celów szczegółowych pomocnych realizacji celu głównego. Wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych na potrzeby turystyki ma przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności regionu, również pod względem ekspozycji dziedzictwa kulturowego. Ważnym jest wskazanie, że zachowanie dziedzictwa kulturowego wymaga przestrzegania następujących zasad:

- zachowania dziedzictwa kulturowego w stanie umożliwiającym jego przetrwanie dla przyszłych pokoleń,
- harmonijnego kształtowania krajobrazu kulturowego,
- dbałości o integralność zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych.

Kierunki zagospodarowania przestrzennego zostały określone w Planie [...] w układzie trzech sfer (osadnicza, przyrodnicza i kulturowa, techniczna). Ze względu na charakter problemu ochrony dziedzictwa kultury ważne są 2 sfery działania określone w Planie [...]. Pierwsza z nich to sfera osadnicza, gdzie wskazane działania związane z rozwojem i kształtowaniem sieci osadniczej zakładają wzmocnienie jej potencjału, podniesienie jakości życia mieszkańców, wykorzystanie walorów turystycznych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego. W drugiej sferze - środowiska przyrodniczego i kulturowego - zapisano, że dla zachowania dziedzictwa kulturowego województwa dla potrzeb przyszłych pokoleń konieczne jest kontynuowanie działań w zakresie ochrony walorów krajobrazu kulturowego.

Do zadań polityki przestrzennej PZP województwa w dziedzinie ochrony zabytków należy między innymi:

- a)** ochrona różnorodności dziedzictwa kulturowego wykształconego w wyniku wielu procesów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej,
- b)** ochrona zachowanych zespołów obiektów zabytkowych o wyrazistej tożsamości – nawet jeśli poszczególne obiekty nie posiadają wybitnej wartości historycznej lub artystycznej,
- c)** wprowadzanie funkcji umożliwiających efektywne i racjonalne gospodarowanie obiektem zabytkowym,
- d)** unikanie przekształceń przestrzennych mogących zagrażać zasobom dziedzictwa kulturowego, np.: dysharmonijne lub szkodliwe sąsiedztwo,
- e)** stwarzanie przestrzennych warunków dla kontynuacji funkcji tożsamy dla tradycji miejsca, których podtrzymywanie jest racjonalne np.: targowe w śródmieściach miast średniowiecznych,
- f)** eksponowanie w strukturze przestrzennej, w panoramach i sylwetach miejscowości elementów najcenniejszych i udostępnianie miejsc o wysokich walorach kulturowych, w szczególności zabytków rangi światowej, europejskiej i krajowej oraz wybitnych dóbr kultury współczesnej,
- g)** komponowanie nowych struktur z uwzględnieniem historycznej zabudowy -

uzupełnianie istniejących struktur o nowe elementy tworzące harmonijną całość.

W związku z tym, w gminnych dokumentach planistycznych należy:

zidentyfikować istniejące i potencjalne konflikty funkcjonalno-przestrzenne związane z ochroną walorów kulturowych, zidentyfikować elementy charakterystyczne krajobrazu kulturowego oraz określić zasady ich ochrony, określić elementy charakterystyczne w przypadku dóbr kultury współczesnej, które winny zostać zachowane.

Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020

(Uchwała nr XLI/693/13 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 grudnia 2013 r.)

W Strategii [...] zidentyfikowano osiem obszarów problemowych ujmując je w formie 8 celów strategicznych. Na uwagę zasługuje cel strategiczny: „Tożsamość i dziedzictwo”. Główną ideą działań projektowanych w ramach tego celu jest zbudowanie identyfikacji regionalnej mieszkańców i stworzenie rozpoznawalnego wizerunku województwa na zewnątrz.

Założenia tego celu będą zrealizowane za pomocą następujących kierunków działań i przedsięwzięć:

1. budowa tożsamości regionalnej województwa,
2. zachowanie oraz promocja dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu,
3. wsparcie działań ratowniczych tradycyjnej kultury wiejskiej, ginących zawodów, cudów architektury, przyrody, powstających drobnych kolekcji, zbiorów muzealnych i skansenów, będących częścią środowiska kulturowego województwa,
4. rozwój oferty kulturalnej o znaczeniu regionalnym, krajowym i międzynarodowym,
5. promocja marki województwa.

Elementami, które będą mogły być wykorzystane przy kreowaniu tożsamości i wizerunku regionu, to np. wspólne dziedzictwo materialne i niematerialne regionu kujawsko-pomorskiego, wspólnota interesów społeczno-gospodarczych mieszkańców województwa, patriotyzm gospodarczy. Ważnym czynnikiem integracji społeczeństwa jest kultura regionalna.

Istotne jest, jak czytamy w dokumencie, stworzenie rozpoznawalnych w kraju i za granicą wydarzeń kulturalnych województwa kujawsko-pomorskiego, kojarzonych z regionem jako wysokiej jakości, atrakcyjna oferta kulturalna, a w związku z tym warta uczestnictwa. Ponadto zakłada się w Strategii [...] działania na rzecz rozbudowy istniejących oraz

tworzenia nowych instytucji kultury. Budowanie tożsamości regionalnej to proces długofalowy, wymagający działań kompleksowych, skierowanych do wszystkich mieszkańców. Bardzo ważną rolę w tym zakresie odgrywa edukacja, stąd wśród pierwszych działań będzie opracowanie i wdrożenie regionalnego programu służącego nabywaniu wiedzy o województwie, a także przygotowanie zgodnych z podstawą programową materiałów z zakresu edukacji regionalnej dla przedszkoli, szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych z województwa kujawsko-pomorskiego. Wśród działań bardzo szczegółowych planuje się na przykład przygotowanie i upowszechnienie form edukacyjnych sprzyjających budowie tożsamości regionalnej, np. gier związanych z województwem kujawsko-pomorskim (planszowych, elektronicznych, on-line) oraz budowę tożsamości poprzez sport (wybór regionalnych dyscyplin sportu, promowanych w szkołach i wspieranych w klubach sportowych, co pozwoli na osiągnięcie specjalizacji województwa).

Dziedzictwo regionu, wymaga zachowania (m.in. tradycyjnej kultury wiejskiej, ginących zawodów, architektury, przyrody, powstających drobnych kolekcji, zbiorów muzealnych i skansenów), odpowiedniej ekspozycji, poprawy dostępności, a także prezentacji w atrakcyjnej dla różnych osób formie. Działania edukacyjne i promocyjne programu opieki nad zabytkami dla Gminy Świedziebnia oparte są na powyższych wytycznych.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego 2014-2020

(Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 został przyjęty przez Komisję Europejską 16 grudnia 2014 r., ze zmianami przyjętymi Uchwałą Nr 7/284/17 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 22 lutego 2017r.)

Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 jest podstawowym instrumentem realizacji celów Strategii Plan modernizacji 2020+ województwa kujawsko-pomorskiego. Głównym celem RPO WK-P 2014-2020 jest wprowadzenie zmian w województwie kujawsko-pomorskim polegających na podniesieniu konkurencyjności województwa oraz poprawa jakości życia jego mieszkańców.

Działania Programu [...] podzielone zostały na 11 priorytetów. Założenia związane z ochroną i zachowaniem dziedzictwa kulturowego przedstawiono w osi priorytetowej 4: Region przyjazny środowisku

- celu tematyczny 6: Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami,

priorytet inwestycyjnym 6c:

Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Celem szczegółowym Priorytetu Inwestycyjnego 6c jest podniesienie atrakcyjności obiektów kultury regionu kujawsko-pomorskiego poprzez zachowanie dziedzictwa kulturowego i jego wykorzystanie dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu jako źródła realnych korzyści ekonomicznych.

Wsparcie w ramach Priorytetu Inwestycyjnego 6c skierowane zostanie na projekty infrastrukturalne, realizowane w instytucjach kultury, bibliotekach, archiwach, muzeach, obiektach i na obszarach zabytkowych, obszarach przemysłowych o wartościach historycznych, a także na konserwację zabytków ruchomych i materiałów archiwalnych, stanowiących dziedzictwo dokumentacyjne. Dofinansowanie uzyskają inwestycje w obiekty zabytkowe o znaczeniu regionalnym, wynikające ze Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 - Plan modernizacji 2020+.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami 2017-2020

(Uchwała nr XXXI/518/17 z dnia 24 kwietnia 2017 r. Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego)

Opisane w Programie [...] kierunki działań mają ułatwić wprowadzanie skutecznych rozwiązań różnorodnych problemów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Program [pdf] nie stanowi zamkniętego katalogu zadań do realizacji w latach 2017-2020. Jest jedynie wskazaniem kierunku przyszłych działań. W okresie opracowywania gminnego programu opieki nad zabytkami, program wojewódzki [...] na lata 2019 - 2022 nie zawierał konkretnych wskazań dla obiektów z terenu gminy Świdziebnia.

Program wojewódzki [...] przedstawia ogólne informacje o zabytkach województwa, wskazując np. przyczyny zagrożeń zabytków, które mogą być niezależne od czynnika ludzkiego. Zmiany w technikach wytwarzania i przetwórstwa przemysłowego i rolnego, jakie dokonały się w ciągu ostatniego stulecia, doprowadziły do upadku pierwotnych funkcji całych grup typologicznych obiektów przemysłowych (jak gazownie, odlewnie, zakłady metalowe itp.), przetwórstwa rolno-spożywczego (młyny wietrzne i wodne,

gorzelnie, olejarnie, octownie, stodoły, spichlerze, elementów założeń folwarcznych itp.) czy obiektów infrastruktury kolejowej (magazyny, dworce i stacje kolejowe, itp.).

Współczesne standardy mieszkalnictwa powodują z jednej strony odrzucanie pewnych typów domów wiejskich (jak np. tzw. „poniatówki”) i miejskich (dawne przyfabryczne domy robotnicze), z drugiej – zjawisko powstawania indywidualnej zabudowy mieszkalnej na terenach podmiejskich bez uwzględnienia cech stylu otoczenia.

Procedury przeciwdziałania zagrożeniom od strony organizacyjnej powinny być elementem zarządzania dziedzictwem, zapisanym w lokalnych programach opieki nad zabytkami.

Zalecanym działaniem w Programie [...] jest aktywne poszukiwanie nowych funkcji publicznych obiektów zabytkowych (edukacja, zdrowie i pomoc społeczna, kultura), komunalnych (mieszkalnictwo) lub komercjalizacja (włączanie do ofert inwestycyjnych). Pożądany efekt - to rewaloryzacja takich zabytków. Należy kierować się zasadą, że nowe funkcje zabytkowego obiektu powinny być dostosowane do powierzchni, kubatury, układu przestrzennego, gdyż dostosowanie zabytku do zbyt rozbudowanej funkcji prowadzi do nadmiernych przekształceń.

Wskazuje się w Programie [...] aby udzielający dotacji preferowali projekty dotyczące zabezpieczeń obiektów zagrożonych oraz mające na celu ochronę przed zagrożeniami - jak na przykład:

- montaż instalacji sygnalizacji pożaru w obiektach drewnianych;
- prace zabezpieczające zabytki architektury zagrożone katastrofą budowlaną, zabytki ruchome zagrożone zniszczeniem - także nieużytkowane, w tym nagrobki i kaplice pozbawione opieki (cmentarze historyczne);
- wykonanie projektów adaptacji zabytków o upadłej funkcji pierwotnej do funkcji współczesnej (np. przemysłowych, powojennych, kolejowych, folwarcznych, domów wiejskich);
- wzmożenie ochrony konserwatorskiej grodzisk i budownictwa ludowego – poprzez (np.) tworzenie parków kulturowych, skansenów;
- wspieranie projektów „miękkich” (NGO, wolontariat) mających na celu porządkowanie obiektów historycznych, zarówno rejestrowych i jak i ewidencyjnych, oraz popularyzację ich wartości materialnych i niematerialnych (pamięć i edukacja) - takich jak: cmentarze, umocnienia obronne z okresu II wojny światowej.

Do realizacji powyższych celów województwo kujawsko-pomorskie będzie podejmowało działania sklasyfikowane w tabeli poniżej.

Zachowanie dziedzictwa materialnego	
1. Kierunek działań: Ochrona ustawowa	
Działania:	-wspieranie działań samorządów lokalnych, zmierzających do nadania kolejnym obiektom statusu pomnika historii; -wspieranie prac, zmierzających do powoływania nowych parków kulturowych; -wspieranie działań, zmierzających do poszerzania listy obiektów, wpisanych do rejestru zabytków; -propagowanie i wspieranie prac przy aktualizacji i uzupełnianiu wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków.
1. Kierunek działań: Prace konserwatorskie i restauratorskie	
Działania:	-kontynuacja współfinansowania prac konserwatorsko-restauratorskich i ratunkowych przy obiektach nieruchomych i ruchomych, wpisanych do rejestru zabytków, -kontynuacja rozpoczętych prac remontowych, konserwatorskich i adaptacyjnych obiektów zabytkowych, będących własnością Samorządu Województwa; -kontynuacja wsparcia nowych inicjatyw, zmierzających do ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego oraz rozwój infrastruktury obiektów istniejących; -wspomaganie działań konserwatorsko-restauracyjnych przy zabytkowych układach urbanistycznych i ruralistycznych.
2. Kierunek działań: Edukacja	
Działania:	-wspomaganie organizacji szkoleń i wykładów, związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego; -wspomaganie organizacji konkursów o charakterze edukacyjnym; -nagradzanie działań, przyczyniających się do zachowania bądź przywracania historycznych wartości zasobów dziedzictwa kulturowego województwa.
3. Kierunek działań: Ład przestrzenny	
Działania:	-wspomaganie przedsięwzięć, zmierzających do identyfikacji zachowanych najcenniejszych krajobrazów kulturowych województwa; -wspomaganie przedsięwzięć, zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc.
4. Kierunek działań: Dokumentacja i popularyzacja	
Działania:	- współfinansowanie prac badawczych i dokumentacyjnych obiektów i obszarów, wpisanych do rejestru zabytków jako integralnej części procesów konserwatorskich, z uwzględnieniem faktu, iż działania na poziomie dokumentacyjnym poprzedzają proces prac konserwatorskich i budowlanych, stanowiąc niejednokrotnie poważne obciążenie finansowe dla beneficjenta. W przypadku badań archeologicznych dokumentacja stanowi jedyną formę ochrony stanowisk, które po eksploracji przestają istnieć fizycznie; - nagradzanie Medalem Haereditas Saeculorum za prace konserwatorskie i restauratorskie oraz za szczególne osiągnięcia związane z opieką nad zabytkami i ochroną zabytków.
Zachowanie dziedzictwa niematerialnego	
1. Kierunek działań: Ochrona	
Działania:	- wspieranie działań zmierzających do wpisów na Krajową Listę Dziedzictwa Niematerialnego.
2. Kierunek działań: Edukacja	
Działania:	-wspieranie działań edukacyjnych w zakresie znaczenia, wartości i ochrony niematerialnego dziedzictwa kultury województwa; -wspomaganie działań w obszarze digitalizacji najcenniejszych zasobów folkloru słownego i ich udostępniania; -wspieranie konkursów i działań podtrzymujących i propagujących wiedzę i tradycję w zakresie lokalnego dziedzictwa niematerialnego.

3. Kierunek działań: Zachowanie
Działania:
- aktywizacja środowisk lokalnych poprzez przywracanie dawnych praktyk tanecznych i muzycznych oraz języka, tradycji, rękodzieła i zwyczajów kulinarnych.
4. Kierunek działań: Dokumentacja i badania
Działania:
-wspieranie badań i tworzenie dokumentacji, dotyczącej zjawisk z zakresu dziedzictwa niematerialnego, w szczególności tradycyjnych zwyczajów ludowych, regionalnej muzyki i tańca oraz folkloru słownego.
Wzrost świadomości społecznej dla ochrony dziedzictwa kulturowego
1. Kierunek działań: Popularyzacja wiedzy o znaczeniu i konieczności ochrony
Działania:
-wspieranie organizacji konkursów dla dzieci i młodzieży z zakresu ochrony dóbr kultury; -wspieranie w oparciu o istniejące mechanizmy (m.in stypendia, granty, otwarte konkurs ofert w ramach pożytku publicznego) działań popularyzatorskich, edukacyjnych i naukowych, związanych z opieką i ochroną dziedzictwa kulturowego; -wspieranie działań, służących propagowaniu dziedzictwa kulturowego regionu poprzez środki przekazu elektronicznego i massmedia.
2. Kierunek działań: Edukacja
Działania:
-kontynuowanie działań, zapoczątkowanych w latach poprzednich, związanych z konkursami wiedzy o regionie i zabytkach regionu czy tworzenia zaplecza działań edukacyjnych.
Wzrost konkurencyjności regionu
1. Kierunek działań: Ochrona
Działania:
- generowanie współpracy różnych podmiotów dla tworzenia kompleksowych opracowań ochrony i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego, możliwych do adaptacji w działaniach turystycznych i popularyzatorskich.
2. Kierunek działań: Promocja
Działania:
-kontynuacja działań Samorządu Województwa w zakresie imprez i wydarzeń promujących dziedzictwo kulturowe regionu; -udział w targach turystycznych krajowych i zagranicznych; -wspomaganie przedsięwzięć, promujących najcenniejsze dla województwa obiekty o wartościach kulturowych, istniejące szlaki kulturowe czy markowe produkty turystyczne związane z dziedzictwem kulturowym; -współpraca przy tworzeniu publikacji, promujących dziedzictwo kulturowe województwa; -wspieranie mechanizmów umożliwiających działania związane z promocją lokalnego dziedzictwa kulturowego poprzez wydarzenia i imprezy kulturalne, formy widowiskowe i rekonstrukcyjne; -popularyzacja obiektów o statusie pomnika historii, popularyzacja powołanych parków kulturowych.
3. Kierunek działań: Edukacja
Działania:
- wsparcie przy organizacji prelekcji, spotkań, publikacji związanych z ukazaniem możliwości rozwoju małego biznesu, wraz z rozwojem infrastruktury, w powiązaniu z obszarami o walorach kulturowych – miejsca noclegowe, mała gastronomia, wypożyczalnie sprzętu turystycznego, usługi przewodników itp.; - upowszechnianie informacji na temat dostępnych stypendiów, grantów i innych form wsparcia, związanych z opieką, ochroną, edukacją i popularyzacją dziedzictwa kulturowego regionu.
4. Kierunek działań: Zagospodarowanie
Działania:
- wspieranie rozwoju turystyki, bazującej na kulturowym dziedzictwie regionu; - wspomaganie tworzenia tras turystycznych i produktów turystycznych w oparciu o zasoby dziedzictwa, łączących elementy materialne i niematerialne; - wspomaganie działań w zakresie kompleksowego zagospodarowania istniejących szlaków kulturowych, zarówno tych o znaczeniu międzynarodowym, jak i regionalnym; - wspieranie i kształtowanie rozwoju turystyki kulturowej o charakterze religijnym, sentymentalnym czy tematycznym, wykorzystanie tożsamości kulturowej regionu jako czynnika marketingowego.

Pozostałe dokumenty strategiczne na poziomie województwa nawiązują pośrednio do zagadnień ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Dotyczy to szczególnie działań związanych z programowanym rozwojem turystyki w oparciu o występujące w regionie obiektów zabytkowych i przyrodniczych.

Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego -

Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Poniżej wyszczególniono istniejące opracowania o charakterze programowym dla gminy Świdziebnia. Wskazano na zawarte w nich kluczowe ustalenia w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy. Wytyczne dokumentów uwzględniono w przy projektowaniu zadań niniejszego opracowania.

Strategia Rozwoju Gminy Świdziebnia (aktualizacja Strategii [...] w trakcie przygotowania)

W dokumencie określono z podstawowe potrzeby, szanse i bariery dalszego rozwoju gminy. Dokument wskazuje konkretne ustalenia dla następujących sfer życia i gospodarki:

1. Strefa społeczna
2. Strefa rolnictwa
3. Strefa przedsiębiorczości
4. Strefa lokalnych usług publicznych
5. Strefa ochrony środowiska
6. Strefa ochrony i kształtowania środowiska kulturowego.

W Strategii [...] wskazano także potrzebę określenia możliwości wykorzystania dziedzictwa historyczno-kulturowego na obszarze gminy dla jej rozwoju społeczno-gospodarczego (ważne wydarzenia, daty historyczne, miejsca, postacie, obiekty, legendy, tradycje itp.) i wyboru przedsięwzięć organizacyjnych i finansowych dla zapewnienia ochrony posiadanych dóbr kultury. Istotną rolę może w tym przypadku odegrać kształtowanie postaw i opinii społecznej, działalność promocyjna, informacyjna i wydawnicza. Należy umacniać samorząd terytorialny poprzez jego związek z tradycją lokalną, świadomością tożsamości lokalnej i identyfikacji (patriotyzm lokalny) oraz rozwijanie wiedzy o lokalnym środowisku społeczno-kulturowym.

Wskazano także na konieczność prowadzenia odpowiedniej edukacji na terenie gminy.

Zadanie to powinno być prowadzone nie tylko przez środowisko samorządowe ale także przez organizacje społeczne, towarzystwa lokalne oraz wspólnoty parafialne.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gmina Świdziebnia

Studium [...] jest dokumentem o charakterze strategicznym, który wskazuje między innymi przeznaczenie terenu, zawiera przy tym charakterystykę gminy, opis jej potencjału oraz określa cele i kierunki rozwoju, w tym ochronę dóbr kultury. Wskazuje także warunki ochrony konserwatorskiej obszarów i obiektów chronionych prawem. Studium [...] nie jest aktem prawa miejscowego ale pośrednio jest dokumentem niezbędnym do planowania działań inwestycyjnych w obszarze obiektów zabytkowych. Studium uwzględnia materiały instytucji związanych z ochroną kultury materialnej jako obligatoryjne wytyczne do planów miejscowych zagospodarowania przestrzennego. Warunki ochrony konserwatorskiej określają przedmiot ochrony, zakres ochrony oraz sposób użytkowania zabytków.

Warunki ochrony konserwatorskiej obowiązują:

- a) organy administracji rządowej,
- b) organy administracji samorządowej,
- c) służby komunalne,
- d) państwowe i samorządowe jednostki organizacyjne,
- e) osoby prawne,
- f) osoby fizyczne.

Główne cele ochrony zasobów kulturowych gminy Świdziebnia, ujęte w Studium [...], obejmują:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego gminy Świdziebnia,
- zachowanie i ekspozycja zasobów krajobrazu kulturowego oraz jego struktury,
- zachowanie i formowanie wysokiej jakości środowiska antropogenicznego oraz zapewnienie jego trwałego i zrównoważonego użytkowania.

Warunki konserwatorskie winny być przestrzegane szczególnie przy:

- określaniu prawa miejscowego i przepisów gminnych,
- opracowywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu,
- wydawaniu decyzji dot. gospodarki terenami i podziałów własnościowych,

- wydawaniu decyzji dot. sposobu użytkowania i eksploatacji obiektów (budynków i obszarów) objętych ochroną konserwatorską.

W Studium [...] wyznaczono tereny chronione, objęte strefą ochrony konserwatorskiej ze względu na wartości kulturowe.

Studium [...] wskazuje na poniższe zasoby dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Świdziebnia:

- dwa parki podworskie: w Świdziebni i w Księżym. Parki posiadają duże walory krajobrazowe i ekologiczne. Park w Świdziebni o powierzchni 2,4 ha ma zachowany układ drogowy, układ wodny i rzeźbę terenu. Drzewostan parku jest w wieku około 150 lat i wymaga rekonstrukcji. Parki nie są wpisane do rejestru zabytków - podlegają ochronie na mocy Uchwały Nr V/33/85 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Toruniu z dnia 29 marca 1985 r. w sprawie uznania terenów zadrzewionych na obszarach wsi za parki wiejskie (Dz. Urz. Województwa Toruńskiego nr 5, poz. 136),
- czynne cmentarze znajdujące się w Świdziebni (2 obiekty). Cmentarze historyczne (nieczynne) znajdują się w Michałkach - ewangelicki oraz w Księżym i Świdziebni - przykościelne,
- stanowisko archeologiczne nad południowym brzegiem jeziora Księża o dużej ekspozycji w terenie w formie grodziska wczesnośredniowiecznego.

Studium [...] określa zasady ochrony poniższych dóbr kultury:

- Stanowiska archeologiczne

Bezwzględnej ochronie podlega grodzisko w Księżym, jako stanowisko archeologiczne eksponowane w terenie. Natomiast pozostałe stanowiska archeologiczne są dostępne do celów inwestycyjnych pod warunkiem uprzedniego przeprowadzenia archeologicznych badań wykopaliskowych. Wszelkie projektowane na terenie gminy inwestycje, związane z wykonywaniem prac ziemnych, winny być uzgadniane z WKZ.

- Układ przestrzenny wsi Świdziebnia

Ochronie podlega zabytkowy układ przestrzenny i charakter zabudowy.

- Zespoły podworskie

Podlegają ochronie jako kompleksy o wartości zabytkowej i przyrodniczej oraz o dużych walorach krajobrazowych. W procesie przekształceń własnościowych należy przestrzegać zasady integralności zabytkowych założeń dworsko-parkowych z kompleksem rolnym, tzn. gruntami, budynkami i urządzeniami związanymi z produkcją. Obowiązuje zakaz parcelacji, bądź innego dzielenia parków, a w przypadku różnych użytkowników – dążenie do scalenia i ustanowienie jednego zarządcy. Niedopuszczalne

jest lokalizowanie na ich terenie budowli, wprowadzanie widocznej infrastruktury technicznej (urządzeń i sieci wod.-kan., energetycznych, np.), dokonywanie niwelacji ziemnych, bądź zmiana warunków środowiska (np. melioracje).

Zlokalizowane na terenach parków budowle lub urządzenia, kolidujące z funkcją parku należy przewidzieć do likwidacji lub dyslokacji poza teren parku, bądź też adaptacji, aż do osiągnięcia przez te obiekty śmierci technicznej.

Zmiany własnościowe terenów i obiektów, zmiany użytkowania, adaptacje, remonty i modernizacje budynków wchodzących w skład zespołu, tj. pałacu lub dworu, oficyn, zabudowań gospodarczych i czworaków wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Rewaloryzacja parku może być wykonywana jedynie w uzgodnieniu z WKZ. Postulowana jest rewaloryzacja parku w Księżym i restytucja elementów kompozycji przestrzennej możliwych do odtworzenia.

- Obiekty sakralne

Kościół i kaplice oraz cmentarze wszystkich wyznań, czynne i zamknięte - jako obiekty o dużej wartości zabytkowej i walorach krajobrazowych jako dominanty architektoniczne i cmentarze jako miejsca pamięci i pomniki historii – podlegają bezwzględnej ochronie. Wszelkie działania w obrębie i sąsiedztwie tych obiektów muszą być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Obowiązuje zakaz wycinania drzew, usuwania nagrobków pochodzących sprzed 1945 r., rozbiórki ogrodzeń oraz remontów obiektów sepulkralnych bez uzgodnienia z WKZ. Cmentarze nieczynne wszystkich wyznań podlegają opiece władz samorządowych i winny być chronione przed dewastacją oraz uporządkowane w oparciu o wytyczne WKZ. Szczególną opieką należy otoczyć nieczynne cmentarze mniejszości narodowych i wyznaniowych, których społeczności nie występują obecnie w Polsce.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru części wsi Świdziebnia oraz części wsi Ostrów

Na obszarze objętym Planem [...] obowiązują ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- w przypadku odkrycia w trakcie realizacji inwestycji przedmiotu, który posiada cechy zabytku lub wykopaliska archeologicznego, osoby prowadzące roboty budowlane i ziemne są zobowiązane zabezpieczyć znalezisko, wstrzymać wszelkie prace mogące je uszkodzić lub zniszczyć i niezwłocznie powiadomić służby konserwatorskie,

- dla obszarów leżących w zasięgu strefy ochrony konserwatorskiej nowa zabudowa powinna nawiązywać do tradycyjnej zabudowy wiejskiej, charakterystycznej dla regionalnego krajobrazu kulturowego, poprzez zharmonizowanie usytuowania, gabarytów, kształtu i pokrycia dachu z zachowaną zabudową tradycyjną,
- dla obszarów leżących w zasięgu strefy ochrony konserwatorskiej preferowana wysokość zabudowy – 2 kondygnacje nadziemne, w tym poddasze użytkowe w stromym dachu o pokryciu ceramicznym lub naśladującym ceramiczne. Wyklucza się stosowanie dachów o mijających się połaciach na wysokościach kalenicy oraz dachów o asymetrycznych płaszczyznach połaci, jako obcych lokalnej tradycji budowlanej.

Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Świdziebnia

Rys historyczny obszaru gminy Świdziebnia¹

Najstarsze pradziejowe ślady działalności człowieka na obszarze powiatu brodnickiego pochodzą sprzed 11-12 tysięcy BC lat z okolic Brodnicy. Na przełomie VII i VIII wieku AC na te tereny napłynęła ludność słowiańska. Od przełomu X i XI wieku obszar ten stanowił pogranicze powstającego państwa piastowskiego. Tereny przygraniczne chroniły liczne grody. Prawdopodobnie w XI wieku tereny na zachód od Drwęcy weszły w skład ziemi chełmińskiej, zaś na jej lewym brzegu powstał okręg grodowy z ośrodkiem w Świeciu, później zastąpiony przez powstałe przed 1240 rokiem Michałowo. Ten typowo rolniczy teren był gęsto zaludniony w okresie wczesnego średniowiecza. W okresie rozbicia dzielnicowego Ziemia Dobrzyńska wraz z należącą do niej gminą Świdziebnia związana była z Mazowszem, później, po przejściowym zajęciu jej przez Krzyżaków, od 1236 roku znajdowała się pod panowaniem książąt mazowieckich, następnie kujawskich, by po 1291 roku stać się samodzielnym księstwem.

W 1298 roku założono miasto Brodnica. W 1466 roku Ziemia Dobrzyńska została ostatecznie wcielona do Korony, wchodząc w skład województwa inowrocławskiego. Utworzono wtedy odrębny powiat rypiński, który istniał do 1797 roku.

Najstarsza wzmianka o Świdziebni - osadzie położonej w dawnej Ziemi Dobrzyńskiej pochodzi z 1356 roku, kiedy to Król Kazimierz Wielki sprzedaje wsie: Świdziebnia, Janowo, Rokitnica i Księżę rycerzowi Piotrowi „Brussina”.

W 1434 roku kupuje ją hrabia Stanisław Ogończyk. W 1789 roku stanowi własność

Murzynowskich. W 1793 roku po II rozbiórce Polski Świedziebnia dostaje się pod panowanie Prus a w 1807 roku, po wkroczeniu Napoleona na ziemie polskie, należy do nowopowstałego Księstwa Warszawskiego. Około 1830 roku Świedziebnia przechodzi do Jackowskich, a następnie do ich córki księżnej Marcjanny Mirskiej. Kolejnymi właścicielami Świedziebni byli Cisowski i Lipski, a ostatnimi członkowie rodziny Gniazdowskich. W latach 1815-1915 Świedziebnia należy do Królestwa Polskiego zależnego od Rosji. W czasie I wojny światowej dostaje się pod okupację niemiecką. W listopadzie 1918 roku odzyskuje niepodległość.

W czasie II wojny światowej, podczas okupacji niemieckiej, zostaje włączona do Rzeszy. Wojska radzieckie wyzwalają Świedziebnię 21 stycznia 1945 roku.

W kartach historii gmina Świedziebnia istnieje od 1945 r., a wcześniej teren ten funkcjonował pod nazwą gminy Dzierżno. Po 1945 roku gmina wchodziła w skład powiatu rypińskiego województwa pomorskiego, następnie od roku 1950 do województwa bydgoskiego, a po roku 1975 do województwa toruńskiego.

Od 1999 roku gmina należy do nowopowstałego powiatu brodnickiego i województwa kujawsko-pomorskiego.

Geograficznie teren gminy Świedziebnia położony jest w obrębie wschodniej części Pojezierza Chełmińsko-Dobrzyńskiego i w obrębie Pojezierza Dobrzyńskiego. Ważnym elementem krajobrazowym gminy są liczne mokradła.

Na terenie gminy Świedziebnia znajdują się obszary cenne przyrodniczo, z których część jest objęta ochroną. Należą do nich:

- **Obszary sieci Natura 2000** – obszary siedliskowe: Mszar Płociczno (kod PLH040035) i Ostoja Lidzbarska (kod PLH280012),
- **Rezerwat Mszar Płociczno** o powierzchni 1,83 km² jest to obszar torfowiskowo - leśny. Ponad połowę obszaru pokrywają lasy iglaste, jedną czwartą torfowiska, bagna, roślinność brzegowa i młaki,
- **Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy** o powierzchni 276,41 km².

Rzeźba terenu obszarów Parku ukształtowana została przez lodowiec ostatniego zlodowacenia, który uformował liczne pagórki i wzgórza morenowe. Te formy terenu nadają krajobrazowi charakter częściowo zbliżony do podgórskiego. Cały obszar Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego znajduje się w granicach obszaru

funkcjonalnego „Zielone Płuca Polski”.

Ważniejsze miejscowości gminy Świdziebnia wraz z charakterystyką dziedzictwa kulturowego

Wsie gminy Świdziebnia reprezentują różne typy układów przestrzennych.

Występuje m.in¹.:

a) zabudowa rozproszona - zabudowania rozmieszczone równomiernie, ale w znacznej odległości, dystans między zagrodami przekracza 100 m, gospodarstwa zlokalizowane w sąsiedztwie przynależnych pól uprawnych.

Przykłady: Granaty, Grzęby, Kłuśno, Mełno, Michałki, Nowe Zasady, Zasadki, Zduny,

b) zabudowa folwarczna - ośrodkiem centralnym jest folwark lub dwór wraz z zabudowaniami gospodarczymi.

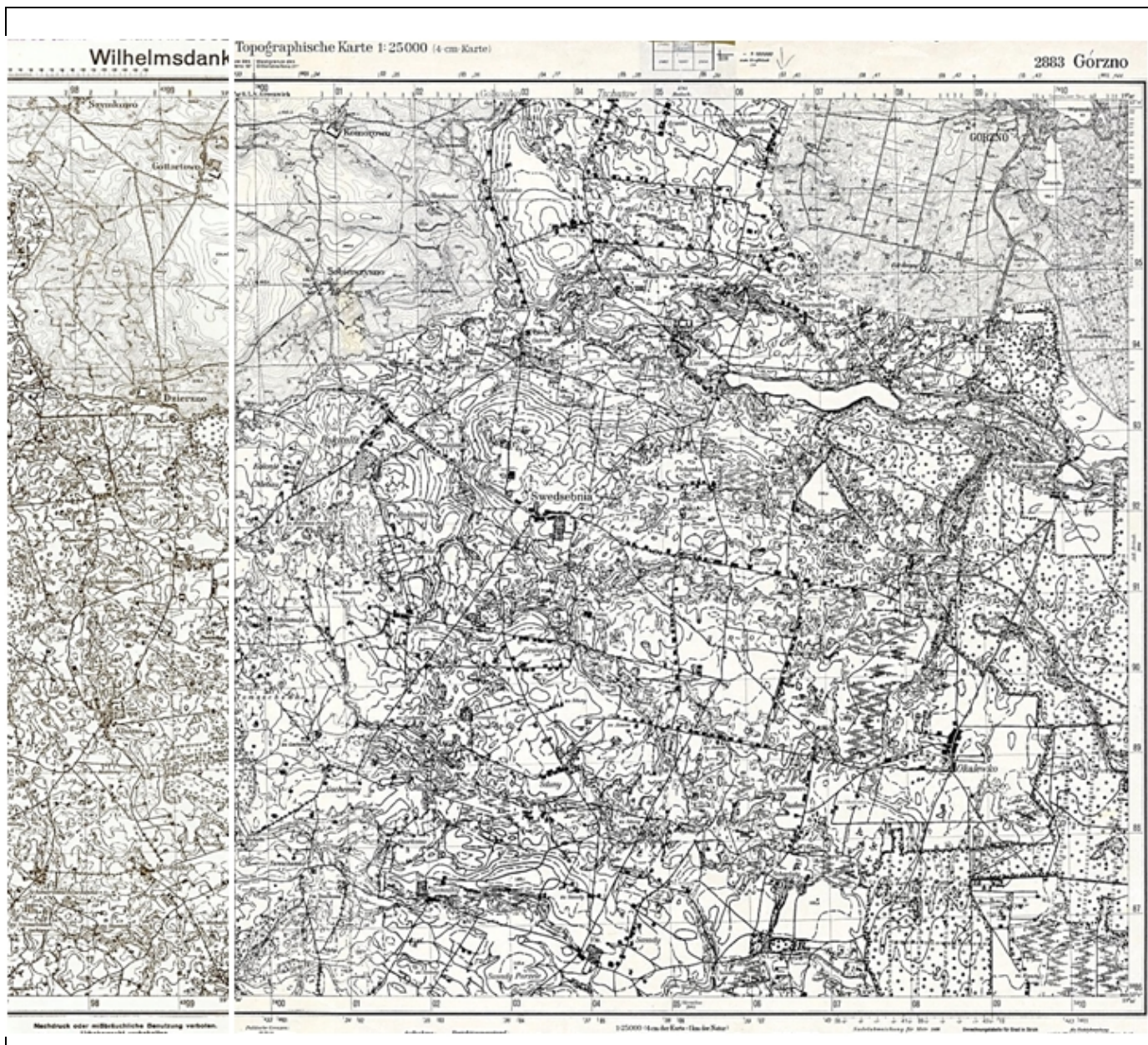
Przykłady: Księża, Tomaszewko, zabudowa przydrożnicowa/ulicówka - układ jednodrożny o zwartej zabudowie po obu stronach drogi.

Przykłady: Brodniczka, Dzierżno, Janowo, Jawornica, Okalewko, Ostrów, Rokitnica, Świdziebnia.

Ważniejsze miejscowości Gminy Świdziebnia 2019

Źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Świdziebnia_\(gmina\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Świdziebnia_(gmina))

Mapa poglądowa obszaru dzisiejszej gminy Świdziebnia z 1940 roku

Źródło: Archiwum Map Zachodniej Polski, Mapa 1:25 000, Godło 2883 Górzno

BRODNICZKA (sołectwo Mełno)

niem. Brodnitschka

Brodniczka i Mielno - dwie dawne wsie włościańskie w byłym powiecie rypińskim, należące wówczas do gminy Dzierżno i parafii Świdziebnia. Położone nad jeziorem Mielno i rzeczką Brodniczką. Brodniczka wraz z innymi wsiami, tj. Świdziebnią, Ostrowem i Kraszewami w początku XIX wieku była własnością Murzynowskiego, skarbnika Ziemi Rypińskiej, zmarłego w 1840 roku. W roku 1921, w województwie warszawskim, gmina Dzierżno i posiadała 18 budynków i 145 mieszkańców.

Wieś płożona ok. 5 km na wschód od Świdziebni.

DZIERZNO

niem. Dserschno

Miejscowość położona przy dawnej granicy z Prusami. W 1827 roku składała się z 13 domów i 100 mieszkańców. W 1881 roku - 18 domów i 150 mieszkańców. Folwark Dzierzno ze wsią o tej samej w 1908 roku posiadał 525 mórg powierzchni, 6 budynków murowanych i 1 drewniany. W okresie międzywojennym wieś i folwark leżały w granicach ówczesnego powiatu rypińskiego, na terenie parafii Świedziebnia. Obecnie dawny folwark znajduje się w gminie Brodnica. W 1921 roku Dzierzno było wsią gminną i leżało w województwie warszawskim. Posiadało 38 budynków i 263 mieszkańców, z czego na Dzierzno Kożuchowo przypadało 15 budynków i 93 mieszkańców, a na Dzierzno Parcele - 23 budynki i 170 mieszkańców.

Wieś położona w odległości ok. 5 km na wschód od Świedziebni.

GRANATY

W 1881 roku miejscowość posiadała 17 domów i 120 mieszkańców. W okresie międzywojennym leżała na terenie ówczesnego powiatu rypińskiego, w gminie Dzierzno i należała do parafii Świedziebnia. W 1921 roku, w województwie warszawskim, liczyła 25 budynków i 174 mieszkańców.

Wieś położona w odległości ok. 2 km na południe od Świedziebni.

GRZĘBY

niem. Gschemby

Dawna wieś włościańska w byłym powiecie rypińskim. Należała do gminy Dzierzno i parafii ewangelickiej Michałki. W 1827 roku liczyła 16 domów i 107 mieszkańców, a w roku 1881 - 24 domy, 183 mieszkańców i 705 mórg powierzchni. W 1921 roku, w województwie warszawskim, posiadała 30 domów i 238 mieszkańców.

Wieś położona w odległości ok. 4 km na południe od Świedziebni.

JANOWO

niem. Janow

Wieś książęca, później szlachecka, lokowana na prawie niemieckim w 1356 r. (również informacja o młynie) i sprzedana w tymże roku Piotrowi z Brusin przez króla Kazimierza. W 1827 roku liczyła 57 domów i 397 mieszkańców, w 1881 roku posiadała szkołę, 69 osad, 88 domów i 703 mieszkańców, a w 1921 roku - 101 budynków i 817 mieszkańców. W okresie międzywojennym leżała na terenie ówczesnego powiatu rypińskiego, w gminie

Dzierzno i na terenie parafii Świedziebnia. Wieś położona w odległości ok. 3,5 km na południowy wschód od Świedziebni.

JAWORNICA (sołectwo Rokitnica Nowa)

niem. Jawornitz

W okresie międzywojennym wieś i folwark leżały na terenie ówczesnego powiatu rypińskiego, w gminie Dzierzno i parafii Świedziebnia. W 1881 roku miejscowość posiadała wiatrak, 10 domów, 83 mieszkańców i 278 mórg powierzchni. Folwark należał do dóbr - Rokitnica. W 1921 roku, w województwie warszawskim, w gminie Dzierzno, liczyła 11 budynków i 70 mieszkańców.

Wieś położona w odległości ok. 2 km na południowy zachód od Świedziebni.

KŁOŚNO (Kłusno)

niem. Klusno

W 1789 roku folwark był własnością probostwa w Rypinie. W 1827 roku miejscowość posiadała 5 domów i 62 mieszkańców, a w roku 1883 - 24 domy, 242 mieszkańców i 940 mórg powierzchni. W

W 1908 roku dobra składały się z folwarku Kłośno i Michałki oraz kolonii Malitany. W okresie międzywojennym wieś i folwark leżały na terenie ówczesnego powiatu rypińskiego, w gminie Starorypin i parafii Strzygi. W 1921 roku - w województwie warszawskim, w gminie Starorypin. Liczyły wówczas 59 budynków i 379 mieszkańców, z czego na Kłośno kolonię przypadało 17 budynków i 113 mieszkańców, na Kłośno leśniczówkę - 1 budynek i 7 mieszkańców, a na Kłośno wieś - 41 budynków i 259 mieszkańców.

Wieś położona w odległości ok. 6 km na południowy zachód od Świedziebni.

KSIĘTE

daw. nazwa Ksienite (XVI wiek), nazwa niemiecka: **Xiente**

Była wieś książęca, później należąca do Zakonu, następnie szlachecka. Lokowana na prawie niemieckim za czasów krzyżackich po 1312 roku. Wymieniana w dokumentach w 1252 roku (komora celna), w 1306 roku - gród. W roku 1356 król Kazimierz sprzedaje Księżę Piotrowi z Brusin. W 1520 roku właścicielem wsi był Mikołaj Romocki, a w roku 1789 - Murzynowscy i Romoccy. W 1856 roku przechodzi w ręce G. Romockiego.

W 1883 roku dobra składały się z folwarku Księżę, Szymkówko i młyna Wierzchnia; posiadały murowany dwór oraz zabudowania gospodarcze, 30 domów, 243

mieszkańców i 1918 mórg powierzchni; występują na mapie topograficznej z 1908 roku. W 1900 roku majątek po Emilii Romockiej przejął Skarb Państwa. W okresie międzywojennym miejscowość leżała na terenie ówczesnego powiatu rypińskiego, w gminie Dzierżno i parafii Świdziebni. Posiadała kościół, młyn wodny i cegielnię. W 1921 roku, w województwie warszawskim, w gminie Dzierżno. Liczyła wówczas 22 budynki i 176 mieszkańców.

Wieś położona w odległości ok. 3 km na północny wschód od Świdziebni, nad rzeką Pissą i jeziorem Księża.

MEŁNO

daw. Melno, **Mielno**

W 1885 roku miejscowość liczyła 6 domów, 68 mieszkańców i 212 mórg powierzchni. W okresie międzywojennym leżała na terenie ówczesnego powiatu rypińskiego, w gminie Dzierżno i parafii Świdziebni. W 1921 roku - w województwie warszawskim, w gminie Dzierżno, posiadała 11 budynków i 110 mieszkańców. Wieś położona w odległości ok. 3 km na południowy wschód od Świdziebni, nad jeziorem o tej samej nazwie.

MICHAŁKI

niem. **Michalki**

W 1827 roku - wieś rządowa; liczyła 17 domów oraz 124 mieszkańców i była zamieszkała przez Niemców sprowadzonych z Saksonii, przypuszczalnie w czasie pierwszej kolonizacji, tj. w końcu XVIII wieku. We wsi znajdował się kościół drewniany, kryty słomą i szkoła, w której uczono głównie religii. Do parafii tej należały wsie: Grzęby, Szejnwald (Piękny Las), Tereszewko i Tomaszewko. W każdej z nich był cmentarz ewangelicki i szkoła. W 1885 roku wieś posiadała 14 domów, 172 mieszkańców i 45 mórg powierzchni. We wsi był kościół i szkoła ewangelicka. Parafia ewangelicka skupiała ok. 3 000 wiernych. Folwark należał do dóbr Kłośno. W okresie międzywojennym miejscowość leżała na terenie ówczesnego powiatu rypińskiego, w gminie Starorypin i parafii Sadłowo. W 1921 roku - w województwie warszawskim, w gminie Starorypin, liczyła 26 budynków i 169 mieszkańców.

Wieś położona w odległości ok. 3 km na południowy wschód od Świdziebni, nad jeziorem o tej samej nazwie.

OKALEWKO

W 1886 roku miejscowość posiadała 33 domy, 317 mieszkańców i 860 mórg

powierzchni. W okresie międzywojennym wieś i folwark leżały na terenie ówczesnego powiatu rypińskiego, w gminie Okalewo i parafii Świedziebnia. W 1921 roku - w województwie warszawskim, w gminie Okalewo. Poza Okalewkiem leśniczówką i Okalewkiem kolonią miejscowość liczyła: Okalewko wieś - 7 budynków i 41 mieszkańców, a Okalewko folwark - 48 budynków i 443 mieszkańców. Wieś położona w odległości ok. 6 km na południowy wschód od Świedziebni.

OSTRÓW (sołectwo Świedziebnia)

niem. **Ostrow**

W 1886 roku miejscowość posiadała 8 domów, 63 mieszkańców i 249 mórg powierzchni. W okresie międzywojennym wieś i folwark leżały na terenie ówczesnego powiatu rypińskiego, w gminie Dzierzno i parafii Świedziebnia. W 1921 roku - w województwie warszawskim, w gminie Dzierzno, liczyły: Ostrów folwark - 2 budynki i 40 mieszkańców, a Ostrów wieś - 10 budynków i 52 mieszkańców.

Wieś położona w odległości ok. 4 km na północ od Świedziebni.

ROKITNICA (sołectwo Rokitnica Wieś)

niem. **Rokitnitz**

Dawna wieś książęca, później szlachecka, lokowana na prawie niemieckim w 1356 roku. Wymieniana w dokumentach z lat: 1356, 1438 i 1448. W 1356 roku wieś zostaje sprzedana Piotrowi z Brusina przez króla Kazimierza. W XVIII wieku była własnością chorążego rypińskiego, później Sierakowskich, a następnie Dąbrowskich. W 1823 roku dobra te nabył Józef Niemojewski, były generał wojsk polskich. Majątek Rokitnica składał się w 1885 roku z folwarków: Rokitnica i Jawornica. W 1888 roku Rokitnica wraz ze wsią Niemojewko posiadała 42 osady i 229 mieszkańców. Na obszarze dworskim z folwarkiem Jawornica znajdowało się 8 domów i 38 mieszkańców. W okresie międzywojennym wieś i folwark leżały na terenie ówczesnego powiatu rypińskiego, w gminie Dzierzno i parafii Świedziebnia, przy dawnej granicy z Prusami na rzece Pissie. W 1921 roku - w województwie warszawskim, w gminie Dzierzno; liczyły łącznie 75 budynków i 494 mieszkańców, z czego na Rokitnicę Wieś przypadało 46 budynków i 278 mieszkańców, a na Rokitnicę Parcele - 29 budynków i 216 mieszkańców.

Wieś położona nad rzeką Pissą w odległości ok. 4 km na północny zachód od Świedziebni.

ŚWIEDZIEBNIA

niem. **Swedsebnia**

Dawna wieś książęca, później szlachecka, lokowana na prawie niemieckim w 1356 roku. Z tego też roku pochodzi wzmianka dotycząca młyna, a także informacja o sprzedaży wsi Piotrowi z Brusina przez króla Kazimierza. W 2 połowie XVI wieku właścicielami wsi byli: Krzysztof Galiński i M. Rokitnicki; w 1789 roku - własność Murzynowskich, w 1830 roku - Jackowskiego, później jego córki - księżnej Mirskiej, a następnie Cisowskiego i Lipskiego. W 1870 roku wieś należała do Bolesława Lipskiego, który w 1880 roku sprzedał ją Stefanowi Władysławowiczowi Gniazdowskiemu. W 1911 roku właścicielem dóbr został Dominik Stefan Gniazdowski, a po nim jego córka Mirosława Maria Gniazdowska. W 1921 roku miejscowość leżała na terenie ówczesnego województwa warszawskiego, w gminie Dzierzno; liczyła łącznie 51 budynków i 498 mieszkańców, z czego na Świedziebnię folwark przypadało 6 budynków i 145 mieszkańców, na Świedziebnię wieś - 41 budynków i 330 mieszkańców, a na Świedziebnię Plebanka - 4 budynki i 23 mieszkańców. W 1946 roku majątek przeszedł na własność Skarbu Państwa. Parafia w Świedziebni istniała już w 1564 roku. Do parafii należał kościół w Księżem pod wezwaniem Św. Michała. Na miejscu kościoła drewnianego w 1716 roku wzniesiono nowy, także drewniany, który spłonął w 1875 roku. Obecny kościół murowany powstał w 1879 roku.

Wieś położona przy trasie Brodnica - Rypin, w odległości ok.14 km na północny wschód od Rypina.

TOMASZEWKO (sołectwo Chlebowo)

niem. **Tomaschewko**

Dawny folwark leżący w ówczesnym powiecie rypińskim, w gminie Dzierzno, podlegający parafii katolickiej Świedziebnia i parafii ewangelickiej Michałki. W 1827 roku liczył 4 domy i 47 mieszkańców. Wchodził w skład dóbr Rokitnica. W 1892 roku posiadał 6 domów, 30 mieszkańców i 89 mórg powierzchni. W 1921 roku - w województwie warszawskim, w gminie Dzierzno; składał się z 3 budynków i 18 mieszkańców.

Wieś położona w odległości ok. 4 km na południowy zachód od Świedziebni.

NOWE ZASADY (sołectwo Zasady)

niem. **Sasady**

W 1827 roku miejscowość, składająca się ze wsi i folwarku, liczyła 25 domów i 120 mieszkańców. W 1888 roku folwark Zasady liczył 3 budynki murowane i 13 drewnianych

oraz 787 mórg powierzchni, zaś wieś Zasady – 51 osad i 611 mórg. W 1895 roku dobra te posiadały 52 domy i 464 mieszkańców, a ponadto wiatrak i karczmę. W 1921 roku - w województwie warszawskim, w gminie Czermin, liczyły łącznie 99 budynków i 688 mieszkańców, z czego na Zasady folwark przypadały 3 budynki i 33 mieszkańców, na Zasady kolonię - 32 budynki i 184 mieszkańców, a na Zasady wieś - 64 budynki i 471 mieszkańców. Wieś położona w odległości ok. 8 km na południe od Świdziebni.

ZASADKI

nazwa niemiecka **Sasadky**

W 1789 roku własność Franciszka Starorypińskiego. W 1827 roku liczyła 18 domów i 127 mieszkańców, a w roku 1889 - 277 mieszkańców. Wieś związana wówczas była z folwarkiem Ozorkowo, którego właścicielem był Józef Grabski. W 1921 roku - miejscowość w województwie warszawskim, w gminie Czermin, składała się łącznie z 29 budynków i 245 mieszkańców, z czego na Zasadki folwark przypadało: 4 budynki i 77 mieszkańców, a na Zasadki wieś - 25 budynki i 245 mieszkańców.

Wieś położona w odległości 8 km na południe od Świdziebni.

ZDUNY

daw. Zdanow - XVI wiek, Zdany, niem. **Sduny**

Wieś i folwark wymieniane w przekazach z 1425 i 1434 roku. W 1827 roku składały się z 13 domów i 114 mieszkańców. W folwarku znajdowały się 2 budynki murowane i 9 drewnianych. W okresie międzywojennym dobra te leżały na terenie powiatu rypińskiego, w gminie Dzierzno i parafii Świdziebni. W 1921 roku - w województwie warszawskim, w gminie Dzierzno; liczyły łącznie 33 budynki i 170 mieszkańców, z czego na Zduny wieś przypadało 17 budynków i 81 mieszkańców, a na Zduny Parcele - 16 budynków i 170 mieszkańców. Wieś położona w odległości ok. 3 km na południe od Świdziebni.

Walory kulturowe Gminy Świdziebni

Na walory kulturowe Gminy składają się wartościowe obiekty materialne ściśle związane z działalnością człowieka w danym regionie oraz dziedzictwo niematerialne. Z obiektów materialnych można wyodrębnić poniższe grupy:

- zabytki archeologiczne,
- muzea etnograficzne, skanseny i ośrodki twórczości ludowej,
- zabytki architektury i budownictwa,
- muzea sztuki i zbiory artystyczne,
- muzea biograficzne i literackie,

- muzea specjalistyczne i obiekty unikatowe,
- obiekty historyczno - wojskowe,
- miejsca i muzea martyrologii.

Do niematerialnego dziedzictwa zaliczyć należy m.in.:

- tradycje,
- zwyczaje,
- przekazy ustne,
- umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa.

Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Jednym z obowiązków nałożonych przez ustawę [...] na gminy jest uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Zgodnie z art. 21 i art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami [...], gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami. Zestawienie obiektów nieruchomych i stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków zostało przedstawione odpowiednio w załączniku nr 1 i załączniku nr 2.

Przykładowe obiekty o walorach kulturowych ujęte w gminnej ewidencji zabytków nieruchomych

GRZĘBY

1. Domy drewniane i murowane z przełomu XIX i XX wieku.
2. Budynek gospodarczy XIX/XX wiek.
3. Kapliczka XIX/XX wiek.
4. Liczne stanowiska archeologiczne.

Kapliczka w Grzębach

Źródło: zdjęcie własne

JANOWO

1. Domy drewniane i murowane z XIX i XX wieku.
2. Kapliczka z przełomu XIX i XX wieku.
3. Dwa obeliski z krzyżem z lat 1900 i 1907.
4. Liczne stanowiska archeologiczne.

Obeliski z krzyżem

Od lewej: z roku 1900, z roku 1907

Źródło: Program opieki nad zabytkami dla Gminy Świdziebnia 2015-2018

KSIEŹE

1. Kościół filialny (kościół w Świdziebni) pod wezwaniem Św. Michała Archanioła, pierwotnie Najświętszej Panny Marii (rejestr zabytków nr A/349). Wzmiankowany w 1520 roku jako fundacja Mikołaja Romockiego, właściciela wsi. Obecny kościół został zbudowany w XVIII wieku; odnawiany w 1865 i 1903 roku. W czasie jednego z tych odnowień przedłużony w kierunku zachodnim. Układ salowy na rzucie wydłużonego prostokąta. Konstrukcja drewniana.
2. Cmentarz przykościelny, rzymsko-katolicki, z 2 połowy XIX wieku, nieczynny; na nim pomnik rodziny Romockich, właścicieli wsi.
3. Park dworski. Z założenia składającego się z dworu, otaczającego go ze wszystkich stron parku krajobrazowego i czworoboku zabudowań gospodarczych dawnego folwarku, przylegającego do parku od północnego wschodu, zachował się dwór murowany z 2 połowy XIX wieku, znacznie przebudowany po II wojnie Św. na potrzeby szkoły, z przylegającym do niego parkiem krajobrazowym (części: północna i północno-zachodnia obecnie użytkowane jako ziemie uprawne i sady) z częściowo zachowanym układem drogowym, rzeźbą terenu, czytelnym systemem wodnym i drzewostanem w wieku ok. 150 lat. Z zabudowań gospodarczych dawnego folwarku zachował się jedynie budynek mieszkalny (czworak), murowany, z 2 połowy XIX wieku, usytuowany przy południowym boku dziedzica folwarcznego. W obrębie parku, w jego południowo-

zachodniej części - budynek remizy, zabudowania gospodarstwa rolnego i sklep - murowane, wzniesione w okresie powojennym. Założenie o dużych walorach krajobrazowych i przyrodniczych.

4. Liczne stanowiska archeologiczne, w tym wczesnośredniowieczne grodzisko.

Park dworski i dawny dwór w Księżm

Źródło: zdjęcia własne

MICHAŁKI

1. Kościół filialny (kościół w Sadłowie) rzymsko-katolicki pod wezwaniem Św. Jana Chrzciciela; murowany, z 1935 roku, pobudowany na miejscu pierwotnego, drewnianego - ewangelickiego.
2. Cmentarz ewangelicki z 2 połowy XIX wieku, nieczynny; najstarszy nagrobek z 1909 roku.
3. Liczne stanowiska archeologiczne

OKALEWKO

1. Zabytkowe chaty z XIX i XX wieku.
2. Obelisk z krzyżem z roku 1826.
3. Liczne stanowiska archeologiczne.

SZARŁATY

1. Domy murowane z przełomu XIX i XX wieku.
2. Budynek inwentarski XIX/XX wiek.
3. Budynki gospodarcze przełom XIX i XX wieku.

ŚWIEDZIEBNIA

1. Wpisany do ewidencji zabytków Historyczny układ ruralistyczny – typ ulicówka.
2. Rzymsko-katolicki kościół parafialny pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża Świętego i św. Bartłomieja (rejestr zabytków A/1260) Wzmiankowany w 1564 roku jako drewniany. W 1715 roku pobudowano następny kościół drewniany. Obecny - wzniesiony w 1879 roku - murowany, eklektyczny.
3. Cmentarz przykościelny, nieczynny z płytą nagrobną Józefa Niemojewskiego, starosty

śremskiego, generała wojsk Królestwa Polskiego (zmarł w 1830 roku).

4. Brama wejściowa na teren cmentarza.

5. Cmentarz rzymsko-katolicki z początku XX wieku. Najstarszy nagrobek z 1901 roku.

6. Cmentarz rzymsko-katolicki, czynny parafii pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża Świętego.

7. Dwór murowany; 2 połowa XIX wieku, przebudowany po 1945 roku. Z założenia składającego się z dworu, parku krajobrazowego i zabudowań gospodarczych dawnego folwarku, zgrupowanych wokół prostokątnego dziedzińca na wschód od parku, zachowały się: dwór murowany, przebudowany po II wojnie św. dla potrzeb ośrodka zdrowia i apteki, z otaczającym go parkiem krajobrazowym o zachowanym układzie drogowym, wodnym, rzeźbie terenu, z okazałym drzewostanem - najstarsze drzewa w wieku ok. 150 lat. W obrębie parku, w części północno-zachodniej - gospoda z budynkiem gospodarczym, murowana, wzniesiona współcześnie. Brak zabudowań z dawnej części folwarcznej, w tym miejscu znajdują się budynki magazynowe i masarnia, murowane, wzniesione współcześnie.

8. Drewniane i murowane domy z XIX i XX wieku.

9. Liczne stanowiska archeologiczne.

Pozostałości przebudowanego dworu murowanego z XIX wieku wraz z parkiem w Świdziebni.

Źródło: własne

Pozostałe obiekty kultury materialnej na terenie gminy:

- Brodniczka – domy murowane i drewniane z przełomu XIX i XX w. oraz XX w.
- Cmentarz – miejsce pamięci narodowej I poł. XX w.
- Chlebowo – dom murowany z ok. 1938 r.
- Dzierżno – dom drewniany XIX/XX w.
- Kłusno – budynek szkoły II ćw. XX w. Obelisk z 1885 r. Zabytkowe domy z I ćw. XX w.
- Okalewko – obelisk z krzyżem z 1826r. Zabytkowe domy XIX i XX wiek.
- Plebanka – zabytkowe domy z przełomu XIX i XX wieku.
- Rokitnica – domy murowane z XIX i XX wieku.
- Rokitnica-Wieś – dom murowany z pocz. XX wieku.
- Stare Zasady – kapliczka z przełomu XIX i XX wieku.
- Zasadki – dom murowany z II ćw. XX wieku.
- Zasady – kapliczka XIX/XX wiek.

Obiekty nieruchome z terenu gminy Świdziebnia wpisane do rejestru

Formami ochrony prawnej zabytków są: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego, ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ustalenia ochrony w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzji o warunkach zabudowy.

Rejestr zabytków województwa kujawsko-pomorskiego jest prowadzony przez Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu. W Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Toruniu prowadzone są trzy rejestry zabytków:

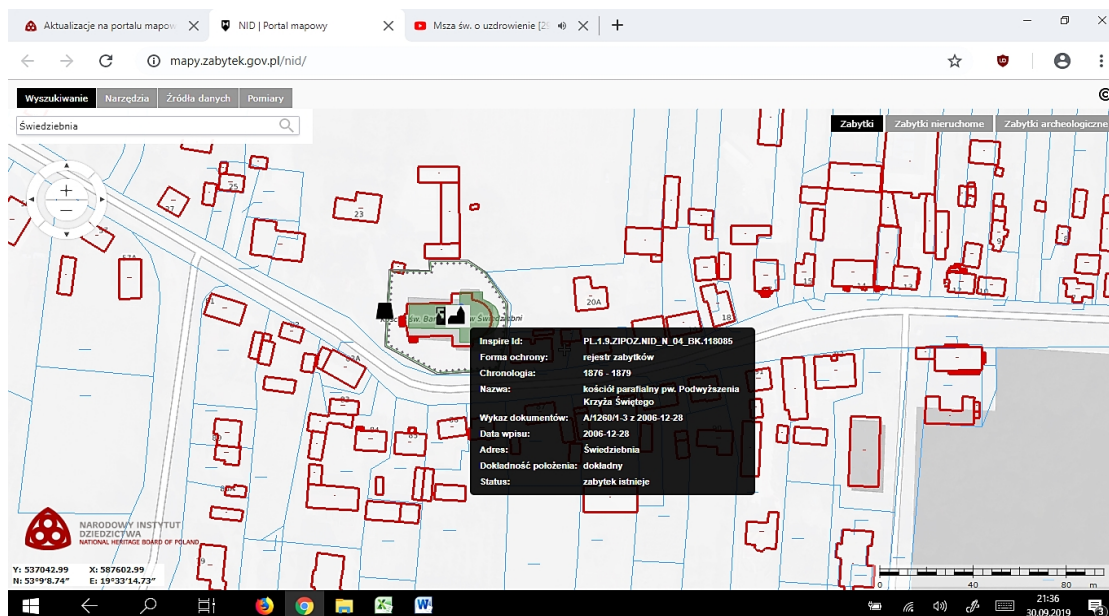
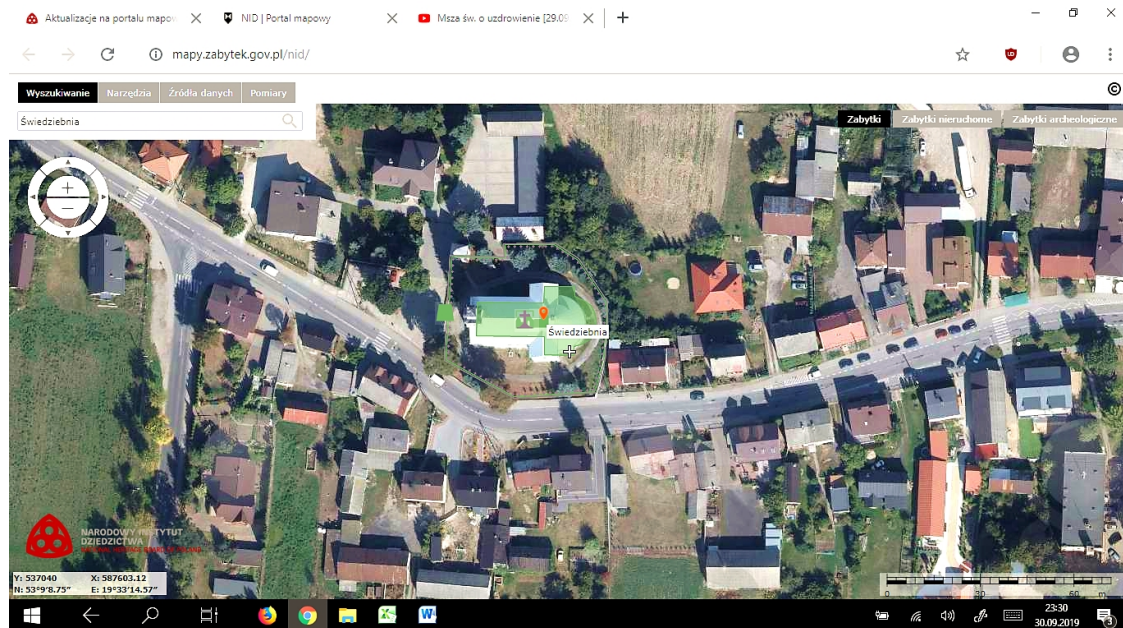
1. Rejestr zabytków nieruchomych (księga A).
2. Rejestr zabytków ruchomych (księga B).
3. Rejestr zabytków archeologicznych (księga C).

W rejestrze zabytków nieruchomych województwa kujawsko-pomorskiego z terenu gminy znajdują się dwa obiekty. Zestawienie przedstawia tabela poniżej.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Data decyzji	Nr Rejestru
1.	Księżte	Kościół pw. Św. Michała Archanioła	31.08.1927 r.	A/349
2.	Świdziebnia	Zespół kościoła parafialnego p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego: kościół, cmentarz przykościelny z grobem J. Niemojewskiego i brama wejściowa na teren cmentarza.	28.12.2006 r.	A/1260

Tabela: Zabytki nieruchome gminy Świdziebnia wpisane do rejestru zabytków

Zespół kościoła parafialnego pw. Podwyższenia Krzyża Świętego

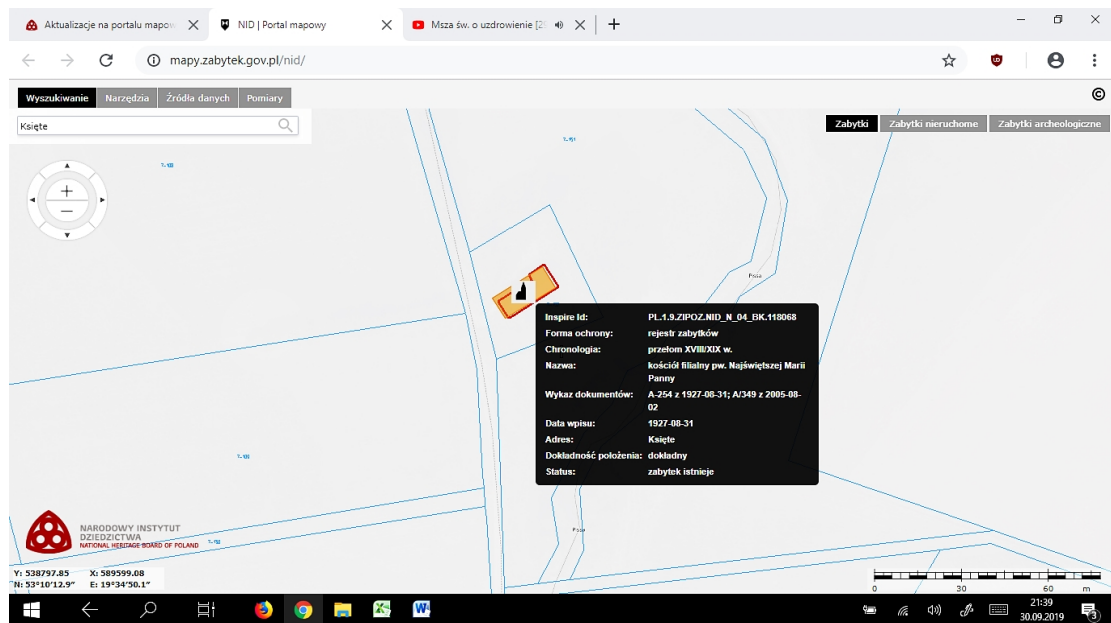
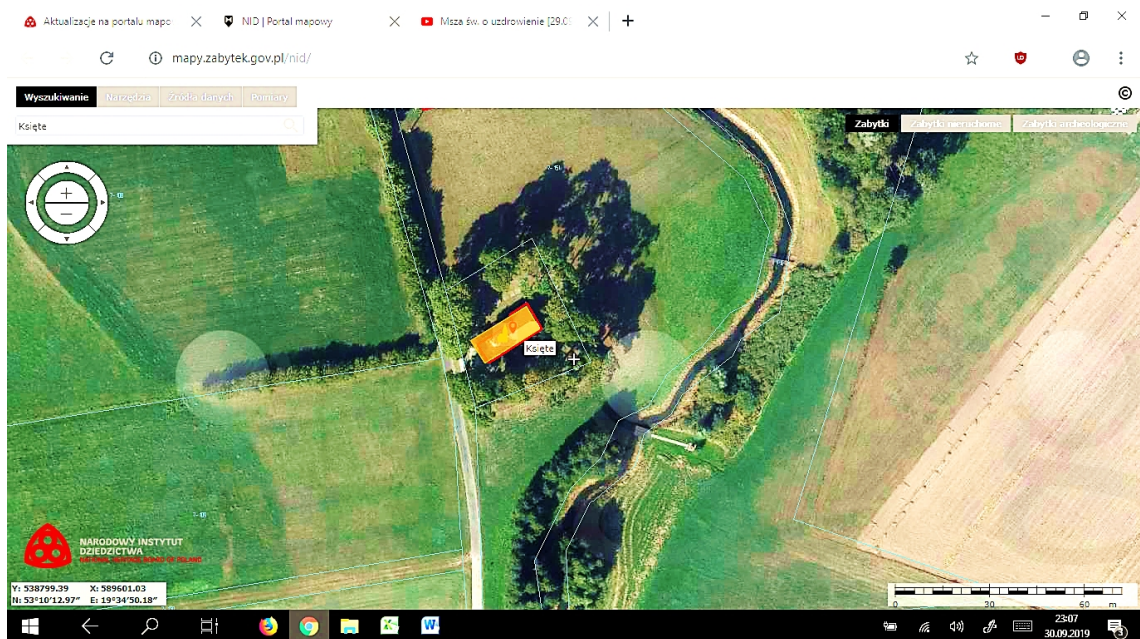

Źródło: www.mapy.zabytek.gov.pl/nid/

Źródło: własne z prawej widoczny także grób J. Niemojewskiego

Zespół kościoła parafialnego pw. Św. Michała Archaniola

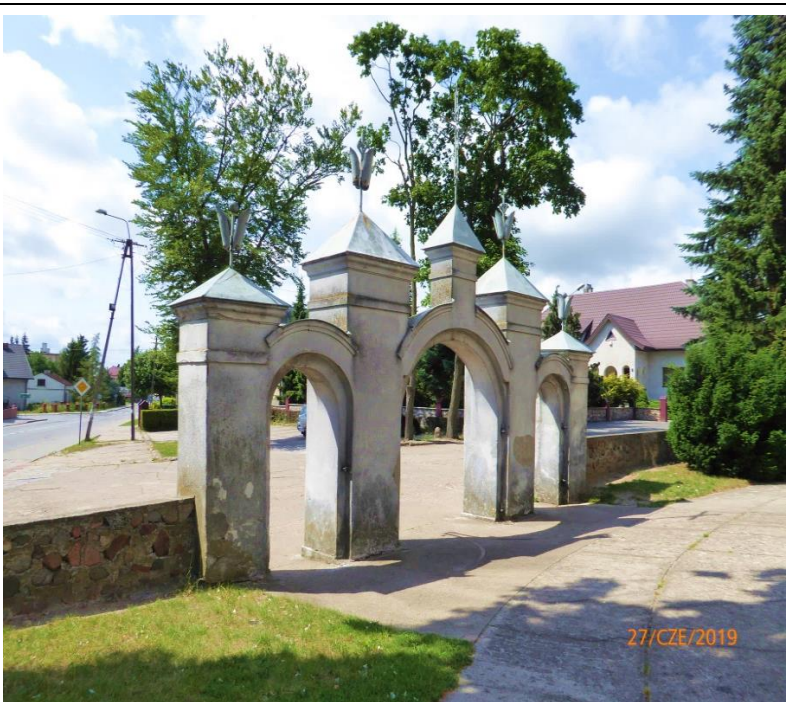
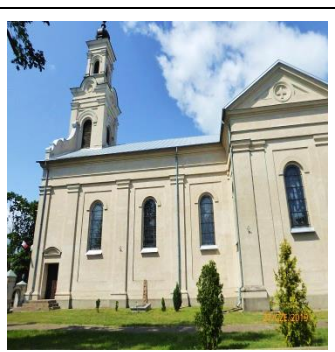

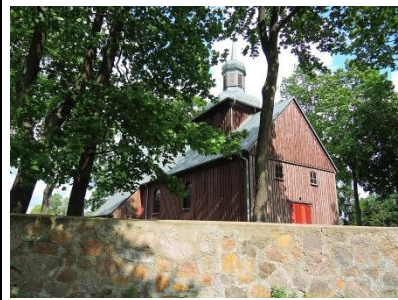
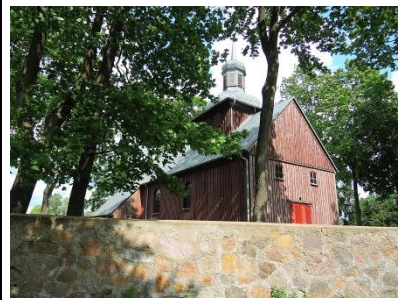
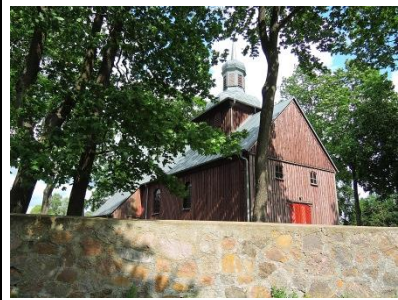
Źródło: www.mapy.zabytek.gov.pl/nid/

Źródło: własne

Najważniejsze zabytki Gminy Świdziebnia – przykładowe zdjęcia

Lp.	Miejscowość/obiekt/ datowanie	Zdjęcia
1	- Świdziebnia - Zespół kościoła parafialnego pw. Podwyższenia Krzyża Świętego - 1879 rok	

Lp.	Miejscowość/obiekt/ datowanie	Zdjęcia	
2	- Księżę - Kościół pw. Św. Michała Archanioła - XVIII, XIX wiek		
			
		 	
		 	
		 	

Lp.	Miejscowość/obiekt/ datowanie	Zdjęcia
3	- Michałki - Kościół ewangelicki - XIX wiek	
		

Lp.	Miejscowość/obiekt/ datowanie	Zdjęcia
4	- Michałki - Cmentarz ewangelicki - XVII-XX wiek	
		
		
		
		

Źródło: zdjęcia własne

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji zabytków

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami [...] podaje definicję zabytku ruchomego: „*zabytek ruchomy - rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością i stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową*”.

Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Toruniu prowadzi rejestr zabytków ruchomych znajdujących się na terenie gminy Świdziebnia. Do rejestru zabytków ruchomych wpisane są głównie przedmioty znajdujące się we wnętrzach zabytkowych kościołów w Księżem i w Świdziebni.

WKZ wskazuje na potrzebę skatalogowania i inwentaryzacji tych obiektów w celu dokonania oceny i postawienia diagnozy konserwatorskiej (zadanie WKZ). Zabytki ruchome nie są objęte tym opracowaniem.

Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków

Nieruchomy zabytek archeologiczny, zwany także stanowiskiem archeologicznym, to zwarty przestrzennie obszar w obrębie którego występują źródła archeologiczne (zabytki nieruchome i ruchome oraz inne ślady wykorzystania terenu przez człowieka) wraz z otaczającym je kontekstem - tzw. nawarstwieniami kulturowymi, czyli warstwami ziemi, które powstały na stanowisku (np. osadzie pradziejowej) w trakcie jego funkcjonowania w przeszłości.

Wykaz stanowisk archeologicznych z terenu gminy Świdziebnia przedstawiono w załączniku nr 2 na końcu opracowania.

Systematyczne badania nad ewidencją stanowisk archeologicznych na terenie gminy Świdziebnia rozpoczęto w latach osiemdziesiątych XX wieku. Do dzisiaj odkryto ok. 260 stanowisk. Są to obiekty o zróżnicowanej chronologii i różnym znaczeniu. Począwszy od schyłkowego paleolitu przez neolit, epokę brązu, żelaza, po średniowiecze. Także pod względem wartości poznawczej charakteryzują się one dużą różnorodnością. Na szczególną uwagę zasługują stanowiska z czasów najdawniejszych, jak również zespół osadniczy związany ze średniowiecznym grodziskiem w miejscowości Księża.

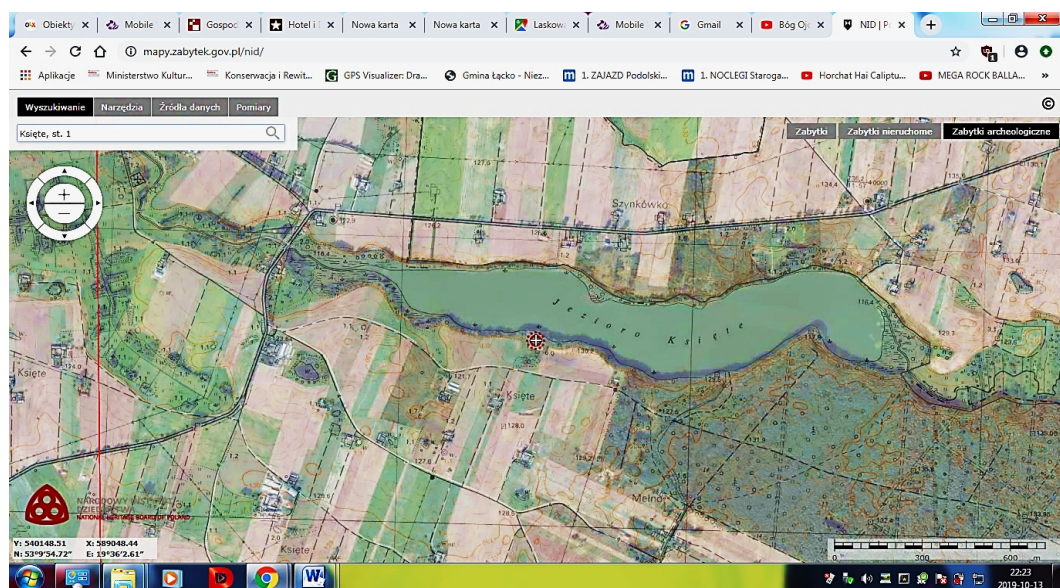
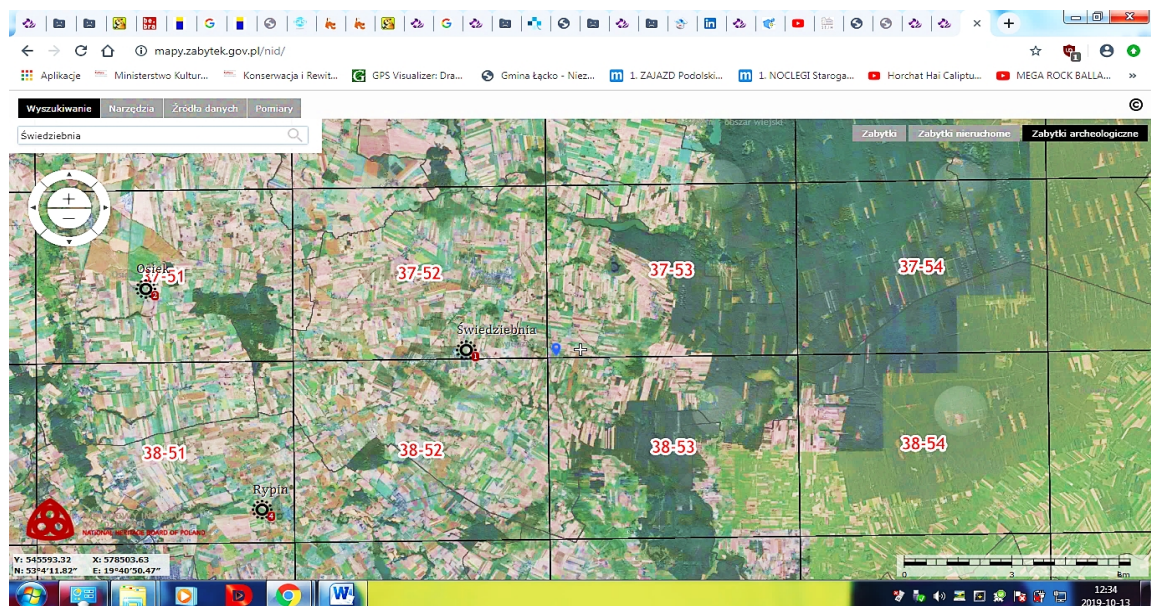
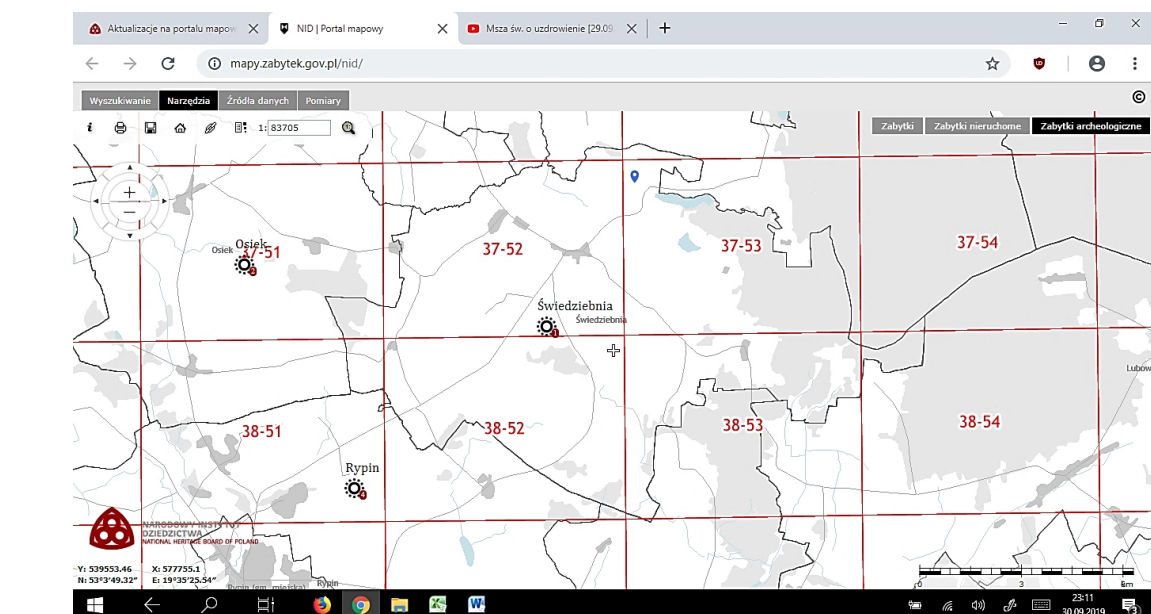
Na terenie gminy Świdziebnia znajduje się jedno stanowisko wpisane do rejestru zabytków archeologicznych w miejscowości Księża, obszar 37-53/32, stanowisko w miejscowości 1 (grodzisko).

Numer rejestru zabytków C/66, decyzja z dnia 27.01.1968 r. Grodzisko datowane jest na IX i pierwszą połowę X wieku. Zlokalizowane na południowym brzegu jeziora Księża. Od X w Księża należało do państwa piastowskiego. Intensywny rozwój ośrodka grodowego przypada na XI w. Do ok.1500 roku na terenie grodziska istniał kościół parafialny. Księża zalicza się do jednego z głównych punktów osadniczych ziemi dobrzyńskiej w tym okresie. Wokół grodu w Księżu rozwijały się osady służebne. Były one produkcyjnym i usługowym zapleczem załogi grodu.

Grodzisko leży bezpośrednio przy krawędzi rynny polodowcowej wyniesionej ok. 10-14 m ponad poziom wody w jeziorze. Grodzisko w podstawie ma około 70 m długości i 43 szerokości. Część szczytowa, wyniesiona około 6 metrów ponad poziom terenu jest znacznie mniejsza (43 i 22 m). Od strony zachodniej i wschodniej widoczne są zagłębienia, będące prawdopodobnie pozostałością po fosie. Grodzisko posiada wysoką rangę naukową, cenne dla dziedzictwa zostało wpisane do rejestru zabytków.

Zgodnie z zapisami Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Świdziebnia dla stanowisk archeologicznych obowiązują następujące ustalenia:

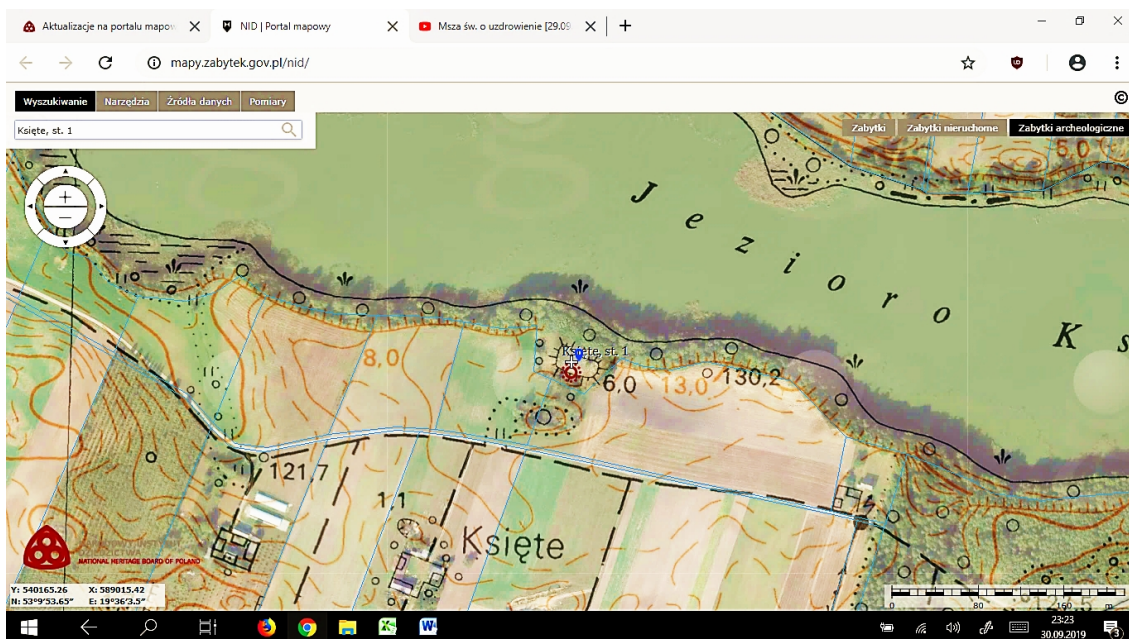
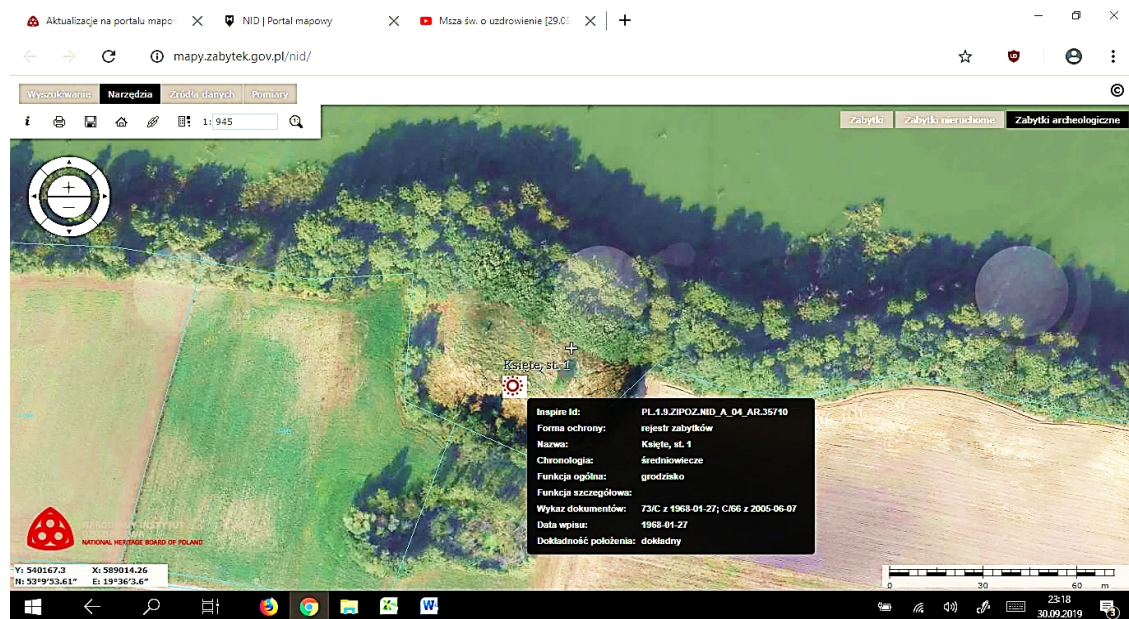
- stanowisko archeologiczne w Księżu, posiadające własną ekspozycję terenową podlega prawnej ochronie. Jakakolwiek ingerencja na terenie obiektu jest zakazana,
- stanowiska archeologiczne pozbawione własnej ekspozycji są dostępne do celów inwestycyjnych pod warunkiem uprzedniego przeprowadzenia archeologicznych badań wykopaliskowych. Prace tego typu, w myśl obowiązujących przepisów, winny być finansowane przez inwestora podejmującego działania grożące zniszczeniem stanowiska,
- zgodnie z przepisami prawa, wszelkie projektowane na terenie gminy inwestycje związane z wykonywaniem prac ziemnych na terenach stanowisk archeologicznych winny być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

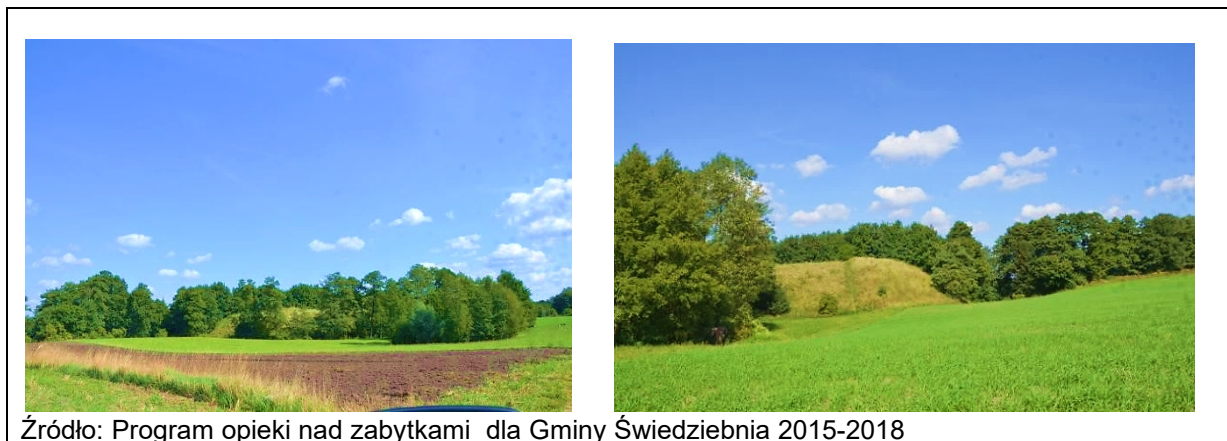
Podział gminy Świdziebnia na obszary AZP i widok stanowiska w Książem

Źródło: www.mapy.zabytek.gov.pl/nid/

Grodzisko nad jeziorem Księża

Źródło: www.mapy.zabytek.gov.pl/nid/

Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Świdziebnia

Na terenie Gminy Świdziebnia znajdują się dwa obiekty (kościół) wpisane do rejestru zabytków nieruchomych województwa kujawsko-pomorskiego.

W wojewódzkiej ewidencji zabytków województwa kujawsko-pomorskiego ujętych zostało kilkanaście zabytków architektury i budownictwa (wraz z zabytkami wpisanymi do rejestru zabytków). Są to głównie obiekty datowane są na przełom XIX i XX wieku oraz na początek XX wieku. Kilka obiektów i układów przestrzennych pochodzi z okresu wcześniejszego. Zaliczają się do nich:

- zabytkowy kościół w Księżym z XVIII wieku,
- historyczny układ ruralistyczny w Świdziebni z początku XIV wieku.

Wykaz miejscowości, w których zlokalizowane są obiekty zabytki nieruchome wpisane do GEZ (bez zabytków archeologicznych) przedstawia tabela poniżej.

Miejscowość	Liczba
Brodniczka	5
Chlebowo	1
Dzierzno	1
Grzęby	6
Janowo	11
Kłuśno	4
Księża	3
Mełno	0
Michałki	2
Okalewko	3
Plebanka	2
Rokitnica	2
Rokitnica-Wieś	1
Stare Zasady	1
Szarłaty	2
Świdziebnia	20
Zasadki	1
Zasady	1
suma	66

Źródło: Wykaz zabytków architektury i budownictwa ujętych w gminnej ewidencji zabytków

Zabytki wpisane do rejestru zabytków są jednocześnie najważniejszymi zabytkami na terenie gminy i należą do Kościoła Katolickiego, których stan zachowany jest b. dobry.

Ewidencja zabytków archeologicznych obejmuje 260 stanowisk. Ze względów na funkcje stanowiska dominują ślady osadnictwa datowane na epokę kamienia, epokę

brązu, wczesne średniowiecze i czasy nowożytne.

Wykaz miejscowości, w których zlokalizowane są stanowiska archeologiczne wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków przedstawia tabela poniżej.

Miejscowość	Liczba stanowisk
Chlebowo	13
Dzierżno	6
Granaty	21
Grzęby	10
Janowo	48
Kłuśno	9
Księża	18
Melno	3
Michałki	8
Nowa Rokitnica	7
Nowe Zasady	14
Okalewko	14
Ostrów	11
Piękny Las	1
Rokitnica Wieś	9
Stare Zasady	11
Świedziebnia	33
Zasadki	16
Zduny	8
Suma	260

Zabytki archeologiczne wpisane do gminnej ewidencji zabytków z terenu gminy Świedziebnia z poszczególnych miejscowości

Źródło: dane WKZ

Liczba obiektów w ewidencji zabytków nie jest stała, ponieważ mogą być do niej wpisywane kolejne zabytki lub wykreślane te, które zatraciły swoje wartości kulturowe.

W sierpniu 2019 roku dokonano wizji terenowej w celu weryfikacji stanu obiektów architektury figurujących w wojewódzkiej ewidencji zabytków. W związku z tym określono stan zachowania obiektów:

- obiekty w rejestrze zabytków prezentują stan bardzo dobry,
- budynki mieszkalne charakteryzuje stan dobry- oraz dostateczny,
- zespoły folwarczne - stan zły,
- zespoły dworskie -stan zły.
- budynki gospodarcze prezentują stan dostateczny,
- historyczne układy urbanistyczne ulegają negatywnemu przeobrażeniu ich stan ocenia się jako zły,
- cmentarze i obiekty przykościelne prezentują stan dobry,
- cmentarze ewangelickie oraz miejsca pamięci narodowej są w stanie złym i ulegają sukcesywnej degradacji,

- kapliczki oraz obeliski są w stanie dobrym.

Część ww. obiektów uległa zniszczeniu bądź całkowicie lub częściowo zatraciła cechy obiektu wartościowego architektonicznie i historycznie.

W miejsce niektórych budynków mieszkalnych i dawnych chat powstały nowe domy jednorodzinne. Część z nich wzniesiono na bazie starych fundamentów inne przekraczają wymiary poprzednich budynków.

Z uwagi na niejednorodny stan zachowania obiektów zabytkowych, szereg przeobrażeń jakim poddano ich tradycyjną architekturę dokonano aktualizacji istniejącej GEZ.

Najważniejsze miejscowości regionu o znaczących walorach architektonicznych oraz kulturowych to:

1. Janowo

Wieś książęca, później szlachecka, lokowana na prawie niemieckim w 1356 r. Szkoła, zabudowa wiejska, kapliczki oraz obeliski.

2. Księża

Była wieś książęca, później należąca do Zakonu, następnie szlachecka. Lokowana na prawie niemieckim za czasów krzyżackich po 1312 roku. Kościół filialny wraz z cmentarzem oraz park dworski.

3. Świedziebnia

Dawna wieś książęca, później szlachecka, lokowana na prawie niemieckim w 1356 roku. Częściowo zachowany historyczny układ ruralistyczny. Zespół kościoła parafialnego wraz z cmentarzem. Zabudowa wiejska z XIX i XX wieku.

Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego

Na podstawie zebranych materiałów gmina określiła szanse i zagrożenia stanu i rozwoju mającego wpływ na zachowanie i promocję dziedzictwa zabytkowego gminy.

SZANSE	ZAGROŻENIA
-Kierunki opracowań strategicznych zmierzające do zrównoważenia rozwoju kultury w regionach wiejskich. -Uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. -Nowe źródła i instrumenty wsparcia ze środków UE na rzecz rozwoju obszarów wiejskich oraz rewaloryzacji zabytków. -Dobre warunki dla rozwoju turystyki ze względu na bogate walory przyrodnicze regionu oraz zasób dziedzictwa i krajobrazu kulturowego. -Stworzenie lokalnych szlaków turystycznych wraz z odpowiednią infrastrukturą w oparciu o miejsca i obiekty zabytkowe. -Wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc. -Nowoczesne techniki informatyczne stwarzające możliwość prezentacji dziedzictwa kulturowego na szerszą skalę oraz jego cyfryzację (tworzenie edukacyjnych baz danych).	-Słabo rozwinięta infrastruktura drogowa oraz zły stan techniczny istniejących ciągów komunikacyjnych.. -Konkurencja ze strony miast Brodnica oraz Rypin, ważnych punktów na mapie turystycznej. -Stosunkowo wysoki procent bezrobocia - migracja mieszkańców. -Brak opracowań z zakresu polityki przestrzennej, w tym aktualizacji Studium oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (zwłaszcza w obrębie zabytkowych założeń ruralistycznych). -Brak możliwości ochrony konserwatorskiej i wsparcia finansowego zabytków nie wpisanych do rejestru zabytków. -Bezprawne/samowolne działania przy prywatnych obiektach o walorach zabytkowych. -Brak prawnego zabezpieczenia właściwej ekspozycji ciekawych krajobrazowo fragmentów gminy (zwłaszcza strefa przybrzeżna jeziora Księża wraz z pozostałościami grodziska średniowiecznego). -Braki w edukacji z zakresu wartości i ochrony dziedzictwa kulturowego. -Niski poziom innowacyjności, w tym korzystania z Internetu oraz pracy z materiałami cyfrowymi

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
-Zaangażowanie placówek oświatowych, wychowawczych oraz kościelnych w edukację kulturalną – warsztaty, pracownie, szkolenia, wykłady. -Stworzenie grup przywracających dawne praktyki taneczne i muzyczne Organizacja imprez kulturalnych. -Dobrze utrzymane zespoły sakralne. -Istniejące wiejskie świetlice. -Gminna Biblioteka Publiczna w Świdziebni -Potencjał społeczny – mieszkańcy uprawiający „wymierające zawody”, funkcjonujące Koła Gospodyń Wiejskich.	-Mała ilość imprez folklorystyczno-kulturowych. -Brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla kluczowych obszarów gminy, w tym założeń ruralistycznych, dworów z ogrodami przydworskimi, założeń folwarcznych, parków wiejskich. -Niedostateczne zagospodarowanie przestrzeni publicznych służących celom rekreacyjno- turystycznym. -Zanikanie cech tradycyjnych zabudowy mieszkalnej i gospodarczej (likwidacja detali, zakrywanie drewnianej bądź ceglanej elewacji – ocieplanie budynków). -Brak dostępu do większości zabytkowych obiektów (własność prywatna) -Brak publikacji dotyczących gminy (przewodniki, vademeca, informatory, materiały informacyjne i promocyjne, w tym związane z obiektami cennymi kulturowo). - Brak zintegrowanego systemu informacji turystycznej.

Źródło: Program opieki [...] 2015-2018 po aktualizacji

Priorytety i kierunki gminnego programu opieki nad zabytkami

Przedmiotowe opracowanie wyznacza gminie priorytety w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Prace nad wdrażaniem ustaleń programu oraz monitorowaniem ich postępu należą do zadań samorządu lokalnego. Zadania dla samorządu lokalnego w zakresie opieki nad zabytkami zostały opracowane na podstawie analiz dokumentów programowych wyższego szczebla, gminnych dokumentów strategicznych oraz inwentaryzacji terenowej z diagnozą stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego gminy Świdziebnia pozwoliła określić priorytety i zadania na najbliższe 4 lata.

- 1. Priorytet I Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego**
- 2. Priorytet II Badanie i dokumentacja dziedzictwa**
- 3. Priorytet III Promocja oraz edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego**

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Świdziebnia na lata 2020-2023 ma służyć ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego. Poniżej przedstawione zostały wskazania możliwych działań do podjęcia w okresie objętym programem.

Opisany powyżej stan zachowania zabytków wskazuje jednocześnie tereny interwencji w tej dziedzinie. Należy jednak pamiętać, że gmina może bezpośrednio działać tam, gdzie jest właścicielem zabytków. W pozostałym przypadkach może stosować tylko system zachęt, promocji czy działań edukacyjnych pośrednio wpływając na wzrost świadomości dziedzictwa materialnego i niematerialnego jako dobra lokalnego (również wspólnego). Ważnym instrumentem oddziaływania na przestrzeń zabytkową jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, który jest prawem miejscowym. Gmina może określić w nim strefy ochrony konserwatorskiej (w porozumieniu z WKZ), zakres ochrony i inne parametry związane z utrzymaniem i odtworzeniem obiektów zabytkowych.

Dla realizacji wyznaczonych priorytetów określono kierunki działań mogące wykraczać poza 4-letni okres obowiązywania Programu [...].

Jako kierunki działań realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Świdziebnia w ramach przyjętych priorytetów uznano:

1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
2. Podejmowanie działań mających na celu przywrócenie ładu przestrzennego,

- z uwzględnieniem walorów kulturowych.
3. Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków.
 4. Korzystanie z nowoczesnych technik informatycznych do promocji dziedzictwa kulturowego.
 5. Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
 6. Zwiększenie świadomości kulturowej społeczności lokalnej przez włączenie jej w różne formy aktywności.
 7. Wzbudzenie zainteresowania historią i kulturą materialną regionu zapisaną w dziełach architektury, budownictwa, lokalnej tradycji.
 8. Wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw kulturotwórczych w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych.
 9. Podejmowanie działań umożliwiających gromadzenie i eksponowanie pamiątek lokalnych.
 10. Turystyczna promocja regionu.
 11. Stworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej.

Kierunkom przyporządkowano szczegółowe zadania. Ustawa o ochronie i opiece nad zabytkami ustala obowiązek złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z wykonania programu opieki.

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Świdziebnia nie zawiera konkretnych wydatków majątkowych na lata następne, wynika to ze specyfiki uchwalania budżetu w gminach i zawiera tylko wydatki w perspektywie rocznej. Do ważniejszych wydatków majątkowych zaplanowanych na 2019 w należy zaliczyć:

- **2019 rok: Remont nagrobka** 8 zamordowanych w Księżem w 1942 roku, pochowanych na cmentarzu parafii rzymskokatolickiej w Świdziebni.

Mogła to ma założoną kartę ewidencyjną miejsca pamięci narodowej polegającego.

Remont obejmować będzie rozbiórkę nagrobka z masy lastrykowej na zaprawie wapiennej, wywiezienie gruzu z terenu rozbiórki, dostawę i montaż gotowych elementów nagrobka z płyt granitowych (5 płyt poziomych, 2 płyty pionowe, krzyż i inne niezbędne elementy). Wartość inwestycji: 33 000 PLN (wkład Gminy Świdziebnia 8 000 zł).

Poszczególne działania związane z ochroną zabytków i promocją gminy można ująć według poniższych priorytetów, które będą realizowane przez okres następnych 4 lat. Planowany kierunek i zakres działań na lata 2020-2023 wraz z etapowaniem przedstawiono w tabeli poniżej (drugi etap).

Zakres i harmonogram działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym gminy Świdziebnia

Priorytet I - Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego			
Kierunki działań	Zadania	Etap I	Etap II
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Opracowanie programu inwentaryzacji obiektów zabytkowych (ze szczególnym uwzględnieniem architektury drewnianej i zespołów dworsko-folwarcznych).		
	Wykonanie niezbędnych badań i prac, w tym konserwatorskich w odniesieniu do obiektów zabytkowych		
	Konsekwentne wdrażanie zapisów dokumentów programowych w odniesieniu do zabytków i krajobrazu kulturowego powiatu.		
	Uregulowanie stanu formalno – prawnego obiektów i obszarów zabytkowych.		
	Zabezpieczenie gminnych obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą.		
	Uporządkowanie terenów dawnych cmentarzy ewangelickich. Sporządzenie planów ochrony i pielęgnacji tych miejsc jako ważnych elementów krajobrazu kulturowego. Dla terenów cmentarzy należy w widocznym miejscu umieścić tablicę informacyjną.		
	Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni. Z uwzględnieniem starodrzewia na terenie cmentarzy, zespołów podworskich, nieczynnych cmentarzy, parków wiejskich (Księża i Świdziebnia) wzdłuż ciągów komunikacyjnych (aleje, parki).		
Podejmowanie działań mających na celu przywrócenie ładu przestrzennego	Przestrzeganie ustaleń Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w zakresie ochrony dóbr kultury, w tym uwzględnienie stref bezwzględnej ochrony archeologicznej oraz chronionych układów przestrzennych wraz z zabudową o wartościach kulturowych.		
	Przeciwdziałanie samowolom budowlanym, zwłaszcza na obszarach chronionych układów przestrzennych wyznaczonych w Studium i przy obiektach o walorach zabytkowych.		
	Przeciwdziałanie nielegalnym przebudowom budynków mieszkalnych o cechach zabytkowych, prowadzącym do zanikania cech tradycyjnych zabudowy.		
	Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości o zabytkowym założeniu ruralistycznym - Świdziebnia. Uwzględnienie potrzeby stworzenia przestrzeni publicznych służących celom rekreacyjno-turystycznym na terenie tej miejscowości.		
	Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania		

	przestrzennego dla istniejących założeń przestrzennych zespołów podworskich (Księża i Świdziebnia).		
	Zabezpieczenie właściwej ekspozycji ciekawych krajobrazowo fragmentów gminy w opracowywanych aktach prawa miejscowego.		
Priorytet II - Badanie i dokumentacja dziedzictwa			
Kierunki działań	Zadania	Etap I	Etap II
Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków	Bieżąca aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków w formie elektronicznej		
	Opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach gminnych.		
Korzystanie z nowoczesnych technik informatycznych do promocji dziedzictwa kulturowego	Stworzenie (rozbudowanie istniejącego) gminnego portalu cyfrowego z ogólnodostępną bazą danych o zasobach kulturowych regionu.		
Priorytet III - Promocja oraz edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego			
Kierunki działań	Zadania	Etap I	Etap II
Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami	Podjęcie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy.		
	Opracowanie dla lokalnej społeczności kampanii informacyjnej odnośnie możliwości pozyskania środków na cele kulturowe, w tym rewaloryzację obiektów architektury.		
Zwiększenie świadomości kulturowej społeczności lokalnej przez włączenie jej przez różne formy aktywności	Wykreowanie wizerunku gminy, w oparciu o dziedzictwo kulturowe i lokalną tożsamość mieszkańców.		
	Upowszechnianie edukacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, poprzez zaangażowanie placówek oświatowych, wychowawczych oraz kościelnych w organizowanie warsztatów, pracowni, szkoleń, wykładów.		
Wzbudzenie zainteresowania historią i kulturą materialną regionu zapisaną w dziełach architektury, budownictwa, lokalnej tradycji	Organizacja imprez kulturowych.		
	Organizacja konkursów fotograficznych o lokalnym temacie przewodnim (pejzaż, architektura, ludzie, wydarzenia).		
Wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw kulturowych w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych	Stworzenie grup przywracających dawne praktyki taneczne i muzyczne, w tym wspieranie lokalnych Kół Gospodyń Wiejskich.		
	Szkolenie osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tzw. Zanikającymi zawodami.		
Korzystanie z nowoczesnych technik	Dostęp do Internetu (jako edukacyjnej bazy danych) w publicznych placówkach oświatowych, w wiejskich		

informatycznych do promocji dziedzictwa kulturowego	świetlicach.		
	Wspieranie tworzenia przez lokalną społeczność regionalnych portali tematycznych, hobbystycznych.		
Podejmowanie działań umożliwiających gromadzenie i eksponowanie pamiątek lokalnych	Powołanie jednostki wystawienniczej w formie np.: izby pamięci, muzeum, w ramach gminnego ośrodka kultury.		
	Organizacja czasowych wystaw tematycznych w powołanych gminnych jednostkach wystawienniczych, w ramach funkcjonujących lokalnych stowarzyszeń kulturowych, podczas imprez folklorystycznych, w szkołach, świetlicach czy też pomieszczeniach parafialnych. Korzystanie z zasobów prywatnych.		
Turystyczna promocja regionu	Opracowanie publikacji dotyczących gminy i jej zasobów przyrodniczo-kulturowych.		
	Uzupełnienie gminnego portalu cyfrowego o dział informacji turystycznej, w tym wykaz tras turystycznych, cennych kulturowo obiektów, imprez i działań folkowych, materiałów edukacyjnych.		
	Promocja i rozwój lokalnych festynów.		
Stworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej	Opracowanie systemu ścieżek (tras) rowerowych w oparciu o atrakcyjne kulturowo i przyrodniczo miejsca gminy. Stworzenie szlaku turystycznego w oparciu o cenne obiekty architektury drewnianej (kościoły, chaty, zabudowania gospodarcze).		
	Stworzenie projektu form małej architektury (ławki, śmietniki, altany) towarzyszącej trasom turystycznym i najważniejszym obiektom zabytkowym gminy. Opracowanie systemu oznaczeń tras turystycznych oraz cennych kulturowo obiektów na terenie gminy.		
	Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych, zwłaszcza przy zabytkowych obiektach budownictwa drewnianego oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje itp.).		

Wykonanie niektórych przedsięwzięć dokonywana będzie w zależności od możliwości pozyskania środków finansowych własnych lub zewnętrznych w latach objętych okresem programowania. Jeśli chodzi o drobne prace konserwacyjne i remontowe dotyczące zabytków, będą one dotyczyły obiektów gdzie Gmina Świdziebnia jest właścicielem - bez wskazywania konkretnej perspektywy czasowej (okres realizacji 4 lata). Oprócz zadań opisanych powyżej, prowadzone będą działania promocyjne i informacyjne.

Realizacja zadań programu opieki nad zabytkami polegać będzie również na rzetelnym wykonywaniu wskazań zawartych w ustawie o zagospodarowaniu przestrzennym[...], ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami[...], ustawie prawo budowlane[...], ustawie o gospodarowaniu nieruchomościami[...] itp., dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego.

Wartym podkreślenia jest fakt, że jednym z głównych celów Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Świdziebnia na lata 2020-2023 jest zachowanie dziedzictwa kulturowego jako czynnika sprzyjającego rozwojowi turystycznemu gminy. Efektywność tych działań uzależniona będzie w dużej mierze od możliwości pozyskania środków zewnętrznych oraz współpracy z ludźmi i instytucjami.

Poza tym cele określone w Programie [...] będą osiąganę przez wspólne działania władz gminy z Ministerstwem Kultury, Urzędem Marszałkowskim Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, władzami kościelnymi oraz innymi jednostkami samorządu terytorialnego na zasadach porozumień, umów, wspólnych podmiotów, inicjatywy własne władz gminy Świdziebnia, stosowanie instrumentów finansowych (dotacje, prowadzenie instytucji, nagrody, zachęty, itp.), funkcje programowe (programy lokalne i projekty, kontrakty, itp.

Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Realizacja niniejszego Programu [...] stanowi szansę na zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Inwestycje zmierzające do poprawy stanu technicznego obiektów i zespołów zabytkowych powinny się odbywać na zasadzie poszanowania istniejących wartości zabytkowych i dążenia do zachowania w jak największym stopniu oryginału, ewentualnie wkomponowaniu nowych elementów w sposób współgrający z zabytkiem.

Realizacja Programu będzie się odbywać poprzez wskazane zadania gminy na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych.

Zakłada się, że zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- a) **instrumentów prawnych** – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalanie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- b) **instrumentów finansowych** (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych),
- c) **instrumentów koordynacji** (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami),
- d) **instrumentów społecznych** (m.in. poprzez działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami),
- e) **instrumentów kontrolnych** (m.in. aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego).

Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Proces realizacji zadań wytyczonych w Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Świdziebnia będzie monitorowany poprzez analizę stopnia jego realizacji. Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo przez Wójta Gminy Świdziebnia co 2 lata. Sprawozdanie z realizacji programu przedstawione będzie Radzie Gminy.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca: wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami oraz efektywność ich wykonania.

Ocena poziomu realizacji Programu winna uwzględniać m.in.:

- bieżący monitoring gminnej ewidencji zabytków uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych,
- ocenę zaawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych,
- ocenę prac związanych z opracowaniem aktów prawa miejscowego dla terenów o wysokich wartościach kulturowych,
- ocenę aktywności placówek kulturalnych (światlice wiejskie, biblioteki),
- ocenę wykorzystania i funkcjonowania szlaków turystycznych oraz towarzyszącej im infrastruktury,
- ocenę realizacji programu edukacji i promocji zabytków, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik informatycznych,

Po przyjęciu przez Radę Gminy Świdziebnia treści Programu w drodze uchwały należy udostępnić dokument do publicznej wiadomości na gminnej stronie internetowej.

Program należy sukcesywnie analizować oraz uzupełniać uwzględniając zmieniające się uwarunkowania prawne, kulturowe i społeczne.

Realizowanie założeń Programu opieki nad zabytkami dla gminy Świdziebnia będzie wymagało współpracy nie tylko osób odpowiedzialnych za wdrożenie działań wynikających z celów tego dokumentu, ale także aktywizacji właścicieli, użytkowników obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, grup społecznego działania, środowisk naukowych itp. Mając na uwadze dobro ogółu należy dołożyć starań, aby wytyczone cele zostały realizowane.

Gmina i podległe jej jednostki zobowiązują się prowadzić działalność informacyjną i popularyzatorską w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy.

Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określone zostały w rozdziale 7. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Podstawowym źródłem finansowania zabytków w Polsce są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów poszczególnych samorządów. Finansowanie zabytków z tych źródeł odbywa się na zasadzie współfinansowania prac przy obiektach zabytkowych, w oparciu o zapisy ww. ustawy.

Dysponentami powyższych środków są:

1. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego
2. Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków
3. Organ stanowiący - gminy, powiatu, samorządu województwa

realizujące dotacje poprzez corocznie organizowane nabory wniosków. Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej, będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie.

Poniżej wskazano listę instytucji oraz programów umożliwiających częściowe sfinansowanie zadań wskazanych w przedmiotowym Programie [...].

Źródło finansowania		Przedmiot finansowania
Budżet państwa	Wojewódzki Konserwator Zabytków(środki finansowe z budżetu państwa z części, której dysponentem jest wojewoda)	• Prace konserwatorskie i remontowe zabytkowych obiektów na terenie województwa posiadających istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe oraz będących w złym stanie technicznym: - zabytki ruchome i nieruchome; ratownicze badania archeologiczne; dokumentacja konserwatorska, ewidencyjna i archeologiczna
	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	• Ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego; konserwacja i zabezpieczenie obiektów muzealnych oraz konserwacja i rewitalizacja zabytków, ochrona dziedzictwa kultury ludowej (Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – w ramach programu „Dziedzictwo Kulturowe”, priorytet 1. „Ochrona zabytków”, priorytet 2. „Rozwój instytucji muzealnych” oraz priorytet 5. „Ochrona dziedzictwa

		kultury ludowej”) • Inwestycje w infrastrukturę kultury (Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – w ramach programu „Rozwój infrastruktury kultury”) Zachowanie, waloryzacja i ochrona dziedzictwa kulturowego • w ramach Mecenatu Państwa • Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami (dotacje celowe przeznaczone na finansowanie lub dofinansowanie zadań z zakresu administracji rządowej i innych zadań oraz na finansowanie lub dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych jednostkom należącym i nie należącym do sektora finansów publicznych). Dotacje podmiotowe dla narodowych instytucji • Inne
	Ministerstwo Środowiska – państwowe jednostki budżetowe – Parki Narodowe	• Wydatki bieżące i inwestycyjne na utrzymanie Parków Narodowych wraz z muzeami przyrodniczym • Wydatki na ochronę krajobrazu kulturowego
Jednostki samorządu terytorialnego (gminy i powiaty)		• Ochrona i konserwacja zabytków (wydatki gmin, wydatki powiatów) • Dotacje na działalność bieżącą i inwestycyjną dla instytucji kultury, w tym muzeów
Fundusze Strukturalne Unii Europejskiej		W zależności od programu, np. Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego- Priorytet 6.3 : Ochrona promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego.
Programy wspólnotowe		W zależności od programu
Jednostki administracyjne Kościołów i związków Wyznaniowych		• Wydatki bieżące i inwestycyjne na utrzymanie muzeów kościelnych i związków wyznaniowych
Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze		• Wydatki bieżące i inwestycyjne na utrzymanie muzeów PTTK • Inne wydatki (utrzymanie szlaków)

Źródło: własne

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami [...], główny obowiązek dbania o stan zabytków, a tym samym ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych. Na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, określone w art. 5.

Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku.
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku.
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie.
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W art. 28 wskazano również dodatkowe obowiązki właścicieli i posiadaczy zabytków wpisanych do rejestru zabytków.

Art. 28. Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia.
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia.
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany.
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Na mocy art. 29 ust. 1 na wszystkich właścicielach i posiadaczach zabytków oraz przedmiotów o cechach zabytkowych spoczywa obowiązek udostępniania ich organom ochrony zabytków w celu przeprowadzenia badań.

Art. 29. 1. Organy ochrony zabytków w czasie uzgodnionym z właścicielem lub posiadaczem przedmiotu będącego zabytkiem lub posiadającego cechy zabytku mogą prowadzić badania tego przedmiotu w miejscu, w którym przedmiot ten się znajduje.

Zapisy art. 71 określają zasady finansowania opieki nad zabytkami.

1. W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

2. Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny, określony w ust. 1, posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Wybrane dokumenty programowe:

- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki Nad Zabytkami na lata 2013–2016
 - Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013
Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na Lata 2004-2020
 - Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony, miasta, obszary wiejskie
 - Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030
 - Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na Lata 2007-2020
 - Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego
 - Plan Zagospodarowania Województwa Kujawsko-Pomorskiego, 2003 rok
 - Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2017- 2020,
 - Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Świedziebna
 - Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Świedziebna
 - Gminny program opieki nad zabytkami Poradnik metodyczny, NIDK 2009
- tematyczne strony internetowe [...]

Materiały przekazane przez instytucje:

- Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Toruniu

wykaz zabytków nieruchomych z wojewódzkiej ewidencji zabytków, w tym lista obiektów wskazanych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków.

Załącznik nr 1- Zabytki nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków

(Źródło: Wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków według wykazu przez WKZ w Toruniu)

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Nr	Nr ewid. dz.	Uwagi
1	Brodniczka	Dom murowany	XIX/XX w.	17	128/1	
2	Brodniczka	Dom drewniany	XIX/XX w.	10	Brak danych	
3	Brodniczka	Dom drewniany	XIX/XX w.		Brak danych	
4	Brodniczka	Dom	II ćw. XX w.	3	Brak danych	
5	Brodniczka	Dom	I ćw. XX w.	4	Brak danych	
6	Chlebowo	Dom murowany	ok. 1938 r.	2	36	
7	Dzierżno	Dom drewniany	XIX/XX w.	11	121/1	
8	Grzęby	Dom drewniany	XIX/XX w.	32	146/1	
9	Grzęby	Dom murowany	XIX/XX w.		89/10	
10	Grzęby	Dom murowany	XIX/XX w.	8	67	
11	Grzęby	Budynek gospodarczy	XIX/XX w.	8	67	
12	Grzęby	Dom murowany	II ćw. XX w.	44	12	
13	Grzęby	Kapliczka	XIX/XX w.	35	Brak danych	
14	Janowo	Dom drewniany	I ćw. XX w.	15	613/2	
15	Janowo	Dom drewniany	XIX/XX w.	30	184	
16	Janowo	Chata	2 poł. XIX w.	32		
17	Janowo	Chata	pocz. XIX w.	51		
18	Janowo	Dom murowany	I ćw. XX w.	52	303	
19	Janowo	Dom drewniany	XIX/XX w.	58	Brak danych	
20	Janowo	Chata	XIX/XX w.	66	414	
21	Janowo	Dom	XIX/XX w.	67	423/2	
22	Janowo	Kapliczka	XIX/XX w.		47/1	
23	Janowo	Obelisk z krzyżem	1900 r.		147/1	
24	Janowo	Obelisk z krzyżem	1907 r.		398/2	
25	Kłušno	Szkoła	II ćw. XX w.		305/2	Wyłączono z GEZ
26	Kłušno	Obelisk	1885 r.	85	Brak danych	
27	Kłušno	Dom	I ćw. XX w.	85	Brak danych	
28	Kłušno	Dom	I ćw. XX w.	34	Brak danych	
29	Księżte	Kościół filialny p.w. Wniebowzięcia NMP			152	31.08.1927 r. - A/349
30	Księżte	Park dworski	XIX w.		86/1, 86/2	
31	Księżte	Cmentarz przykościelny	pocz. XIX w.		152	
32	Mełno	Dom murowany	2 poł. XIX w.		304	Wyłączono z GEZ/brak b.
33	Michałki	Dawny Kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. filialny	XIX/XX w.		126/1	

34	Michałki	Cmentarz ewangelicki	II poł. XIX w.		77	
35	Okalewko	Obelisk z krzyżem	ok. 1826 r.		248/2	
36	Okalewko	Dom	XIX/XX w.		266/2	
37	Okalewko	Dom	XIX/XX w.	14	235	
38	Plebanka	Chata	XIX/XX w.	22	323/3	
39	Plebanka	Chałupa	XIX/XX w.	21	322/4	
40	Rokitnica	Dom	II ćw. XX w.	19	94	
41	Rokitnica	Dom	XIX/XX w.	29	233	
42	Rokitnica – Wieś	Dom murowany	pocz. XX w.		32/2	
43	Stare Zasady	Kapliczka	XIX/XX w.		93/1	
44	Szarłaty	Dom murowany	XIX/XX w.	90	504	
45	Szarłaty	Stodoła drewniana	XIX/XX w.	91	507/8	Wyłączono z GEZ/brak b.
46	Szarłaty	Budynek gospodarczy	XIX/XX w.	91	507/8	
47	Świedziebnia	Zespół Kościoła parafialnego Podwyższenia Krzyża Świętego: kościół, cmentarz przykościelny		196		Rejestr zabytków: 28.12.2006 r. - A/1260
48	Świedziebnia	Historyczny układ ruralistyczny	pocz. XIV w.			
49	Świedziebnia	Dom drewniany	pocz. XX w.	2	225/2	
50	Świedziebnia	Dom drewniany	XIX/XX w.	11	211/2	
51	Świedziebnia	Dom murowany	XIX/XX w.	14	207	
52	Świedziebnia	Dom murowany	II ćw. XX w.	20	197	
53	Świedziebnia	Dom murowany	(1927)	30	191/1	
54	Świedziebnia	Dom drewniany	pocz. XX w.	33	182/1	
55	Świedziebnia	Dom drewniany	XIX/XX w.	34	181/2	
56	Świedziebnia	Dom drewniany	pocz. XX w.	53	285/4	
57	Świedziebnia	Dom drewniany	pocz. XX w.	54	287/1	
58	Świedziebnia	Dom murowany	pocz. XX w.	56	289	
59	Świedziebnia	Dom drewniany	pocz. XX w.	82	326/5	
60	Świedziebnia	Dom murowany	XIX/XX w.	83	327/3	
61	Świedziebnia	Dom murowany	XIX/XX w.	85	335/4	
62	Świedziebnia	Dom	pocz. XX w.	86	337/9	
63	Świedziebnia	Dom murowany	XIX/XX w.	89	343/1, 343/6	
64	Świedziebnia	Dom drewniany	pocz. XX w.	92	347/7	Wyłączono z GEZ
65	Świedziebnia	Park dworski	XIX w.		350	
66	Świedziebnia	Dwór	k. XIX w.	94	350	
67	Świedziebnia	Cmentarz parafialny	poł. XIX w.		179	
68	Świedziebnia	Cmentarz parafialny	k. XIX w.	16	163	
69	Zasadki	Dom murowany	II ćw. XX w.	12	87/1	
70	Zasady	Kapliczka	XIX/XX w.		34/2	

(70-4 = 66)

Załącznik nr 2 - Zabytki archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków

(Źródło: Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków według wykazu przekazanego przez WKZ w Toruniu)

Numer obszaru AZP	Nr/AZP	Miejscowość	Nr/M	Funkcja obiektu	Kultura	Blizsza chronologia
37-52	47	Chlebowo	002	osada		PŚ
37-52	54	Chlebowo	001	osada		III-V EB-HA
37-52	57	Chlebowo	003	osada		WŚ
37-52	58	Chlebowo	004	osada		WŚ
37-52	73	Chlebowo	005	osada		PŚ
37-52	74	Chlebowo	006	obozowisko		EP. KAMIENIA
37-52	75	Chlebowo	007	ślad os.		PŚ
37-52	76	Chlebowo	008	osada		CZASY NOW.
37-52	112	Chlebowo	009	osada		WŚ
37-52	113	Chlebowo	010	osada		CZASY NOW.
37-52	114	Chlebowo	011	osada		PŚ
37-52	115	Chlebowo	012	osada		WŚ
37-52	115	Chlebowo	012	ślad os.	?	?
37-52	122	Chlebowo	013	cmentarzysko		CZASY NOW. (?)
37-52	40	Dzierzno	001	osada		CZASY NOW.
37-52	49	Dzierzno	002	osada		CZASY NOW.
37-52	49	Dzierzno	002	osada		OR
37-52	50	Dzierzno	003	osada		HA-LA
37-52	51	Dzierzno	004	ślad os.		PŚ
37-52	51	Dzierzno	004	ślad os.		HA-LA
37-52	52	Dzierzno	005	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-52	116	Dzierzno	006	osada		CZASY NOW.
37-52	24	Granaty	001	osada		CZASY NOW.
37-52	25	Granaty	002	ślad os.		HA-LA
37-52	25	Granaty	002	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-52	26	Granaty	003	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-52	26	Granaty	003	ślad os.		NEOLIT (?)
37-52	26	Granaty	003	osada		PŚ
37-52	26	Granaty	003	osada		CZASY NOW.
37-52	27	Granaty	004	osada		WŚ
37-52	28	Granaty	005	osada		WŚ
37-52	59	Granaty	006	osada		PŚ
37-52	59	Granaty	006	osada		HA-LA
37-52	60	Granaty	007	ślad os.		HA-LA
37-52	61	Granaty	008	osada		WŚ
37-52	62	Granaty	009	ślad os.	KAK (?)	NEOLIT
37-52	62	Granaty	009	osada		WŚ
37-52	63	Granaty	010	osada		SCHN
37-52	64	Granaty	011	osada		HA-LA

37-52	83	Granaty	012	osada		PŚ
37-52	84	Granaty	013	ślad os.		OR
37-52	84	Granaty	013	osada		PŚ
37-52	85	Granaty	014	osada		HA-LA
37-52	85	Granaty	014	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-52	86	Granaty	015	osada		WŚ
37-52	87	Granaty	016	osada		HA-LA
37-52	87	Granaty	016	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-52	93	Granaty	017	osada		PŚ
37-52	93	Granaty	017	ślad os.		NEOLIT (?)
37-52	94	Granaty	018	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-52	95	Granaty	019	ślad os.		HA-LA
37-52	96	Granaty	020	ślad os.		WŚ
37-52	97	Granaty	021	ślad os.		EP. BRĄZU
37-52	97	Granaty	021	ślad os.		PŚ
37-52	32	Grzęby	001	osada		CZASY NOW.
37-52	33	Grzęby	002	cmentarzysko		HA-LA
37-52	34	Grzęby	003	osada		WŚ
37-52	35	Grzęby	004	osada		CZASY NOW.
37-52	35	Grzęby	004	osada		WŚ
37-52	36	Grzęby	005	ślad os.		WEB
37-52	37	Grzęby	006	osada		CZASY NOW.
37-52	38	Grzęby	007	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-52	39	Grzęby	008	osada		CZASY NOW.
37-52	39	Grzęby	008	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-52	123	Grzęby	009	cmentarzysko		CZASY NOW. (?)
37-52	43	Grzęby	010	osada		OR
37-52	43	Grzęby	010	osada		PŚ
37-52	65	Janowo	009	ślad os.	?	?
37-52	88	Janowo	002	osada		WŚ
37-52	89	Janowo	003	ślad os.		WŚ
37-52	89	Janowo	003	ślad os.		HA-LA
37-52	89	Janowo	003	osada		PŚ
37-52	90	Janowo	004	ślad os.		EP. BRĄZU
37-52	90	Janowo	004	osada		PŚ
37-52	91	Janowo	005	osada		WŚ
37-52	92	Janowo	006	ślad os.		WŚ
37-52	108	Janowo	007	osada		OR
37-52	109	Janowo	008	ślad os.		WŚ
37-53	33	Janowo	010	osada		PŚ
37-53	33	Janowo	010	ślad os.		CZASY NOW.
37-53	34	Janowo	011	osada		PŚ XIV-XV W
37-53	35	Janowo	012	ślad os.		WEB
37-53	36	Janowo	013	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-53	44	Janowo	014	osada		CZASY NOW.
37-53	44	Janowo	014	ślad os.		WŚ
37-53	45	Janowo	015	ślad os.		PŚ

37-53	45	Janowo	015	osada		CZASY NOW.
37-53	46	Janowo	016	osada		WŚ-PŚ
37-53	47	Janowo	017	ślad os.		WŚ
37-53	48	Janowo	018	ślad os.		PRADZIEJE
37-53	49	Janowo	019	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-53	49	Janowo	019	osada		WŚ
37-53	49	Janowo	019	osada		PŚ - CZASY NOW.
37-53	50	Janowo	020	ślad os.		WEB
37-53	50	Janowo	020	osada		WŚ
37-53	51	Janowo	021	ślad os.		WŚ
37-53	52	Janowo	022	osada		WŚ
37-53	52	Janowo	022	osada		PŚ - CZASY NOW.
37-53	53	Janowo	023	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-53	53	Janowo	023	osada		OR
37-53	54	Janowo	024	ślad os.		PRADZIEJE
37-53	55	Janowo	025	osada		WŚ XII-XIII W.
37-53	56	Janowo	026	ślad os.		WŚ XII-XIII W.
37-53	57	Janowo	027	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-53	58	Janowo	028	ślad os.		HA-LA
37-53	59	Janowo	029	osada		WŚ X-XII W.
37-53	60	Janowo	030	osada	KPL	NEOLIT
37-53	61	Janowo	031	ślad os.		WEB
37-53	62	Janowo	032	ślad os.		PRADZIEJE
37-53	62	Janowo	032	ślad os.		SCHN - WEB
37-53	62	Janowo	032	osada	KPL	NEOLIT
37-53	64	Janowo	033	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-53	65	Janowo	034	krzemienica		SCHPALEO
37-53	65	Janowo	034	krzemienica		MEZOLIT
37-53	65	Janowo	034	ślad os.		WEB
37-53	74	Janowo	035	ślad os.		WŚ X-XIII W.
37-53	75	Janowo	036	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-53	75	Janowo	036	osada		WŚ VIII-XI W.
37-53	76	Janowo	037	ślad os.		WŚ XII-XIII W.
37-53	77	Janowo	038	osada		PŚ
37-53	77	Janowo	038	ślad os.		WŚ XIII W.
37-53	78	Janowo	039	osada		PŚ
37-53	78	Janowo	039	osada		CZASY NOW.
37-53	79	Janowo	040	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-53	79	Janowo	040	osada		PŚ
37-53	80	Janowo	041	osada		CZASY NOW.
37-53	81	Janowo	042	osada		PŚ
37-53	81	Janowo	042	ślad os.		WŚ
37-53	81	Janowo	042	osada		CZASY NOW.
37-53	82	Janowo	043	osada		PŚ
37-53	82	Janowo	043	osada		CZASY NOW.
37-53	83	Janowo	044	osada		CZASY NOW.

37-53	83	Janowo	044	osada		PŚ
37-53	83	Janowo	044	osada		WŚ XIII W.
37-53	84	Janowo	045	osada		CZASY NOW.
37-53	84	Janowo	045	osada		PŚ
37-53	85	Janowo	046	osada		PŚ
37-53	85	Janowo	046	osada		CZASY NOW.
37-53	86	Janowo	001	cmentarzysko	WIELBA- RSKA	OR
37-53	87	Janowo	000	znalezisko luźne	KCSZ	NEOLIT
37-53	12	Janowo	047	punkt osadniczy		EP. KAMIENIA
38-53	117	Kłuśno	001	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-52	117	Kłuśno	001	osada		PŚ
37-52	118	Kłuśno	002	ślad os.		SCHN
37-52	119	Kłuśno	003	ślad os.		WEB
37-52	120	Kłuśno	004	obozowisko		EP. KAMIENIA
37-52	121	Kłuśno	005	ślad os.		HA-LA
37-52	97	Kłuśno	006	punkt osadniczy		OR
38-51	97	Kłuśno	006	osada		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-51	36	Kłuśno	007	punkt osadniczy		PŚ
38-52	38	Kłuśno	008	punkt osadniczy		WŚ
38-52	39	Kłuśno	009	punkt osadniczy		PRADZIEJE
38-52.	34	Księżte	016	osada		PŚ
36-53	37	Księżte	017	ślad os.		WŚ
36-53	38	Księżte	018	ślad os.	KPL	NEOLIT
36-53	1	Księżte	003	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-53	2	Księżte	004	ślad os.		WŚ
37-53	2	Księżte	004	ślad os.		HA-LA
37-53	3	Księżte	005	ślad os.		PŚ
37-53	3	Księżte	005	osada		WŚ X-XIII W.
37-53	19	Księżte	006	osada		PŚ
37-53	19	Księżte	006	ślad os.		WŚ
37-53	20	Księżte	007	osada		CZASY NOW.
37-53	20	Księżte	007	osada		PŚ XIV-XV W.
37-53	21	Księżte	008	ślad os.		PRADZIEJE
37-53	22	Księżte	009	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-53	23	Księżte	010	ślad os.		WŚ XIII W.
37-53	23	Księżte	010	ślad os.		PŚ XIV W.
37-53	24	Księżte	011	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-53	24	Księżte	011	osada		WŚ VIII-XII W.
37-53	24	Księżte	011	osada		PŚ XIV-XV W.
37-53	25	Księżte	012	osada		WŚ XIII W.
37-53	26	Księżte	013	osada		WŚ IX-XIII W.
37-53	27	Księżte	002	osada podgr.		WŚ X-XII W.
37-53	28	Księżte	014	osada		WŚ IX-XII W.
37-53	29	Księżte	015	osada		WŚ XIII W.
37-53	32	Księżte	001	grodz.		WŚ
37-53	30	Melno	001	ślad os.		WEB (?)

37-53	31	Mełno	002	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-53	37	Mełno	003	obozowisko		EP. KAMIENIA
38-52	37	Michałki	001	punkt osadniczy		PRADZIEJE
38-52	37	Michałki	001	punkt osadniczy		PŚ
38-52	40	Michałki	002	osada		PŚ
38-52	41	Michałki	003	osada		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-52	42	Michałki	004	punkt osadniczy		PŚ
38-52	42	Michałki	004	osada		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-52	44	Michałki	005	osada		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-52	45	Michałki	006	punkt osadniczy		PŚ
38-52	45	Michałki	006	osada		NOWOŻYT- TNOŚĆ
38-52	46	Michałki	007	punkt osadniczy		HA-LA
38-52	47	Michałki	008	osada		NOWOŻYT- NOŚĆ
36-52	51	Nowa Rokitnica	001	ślad os.		CZASY NOW.
36-52	51	Nowa Rokitnica	001	ślad os.		WŚ
37-52	6	Nowa Rokitnica	002	osada		CZASY NOW.
37-52	6	Nowa Rokitnica	002	osada		WŚ
37-52	6	Nowa Rokitnica	002	osada		OR
37-52	66	Nowa Rokitnica	003	ślad os.	?	?
37-52	67	Nowa Rokitnica	004	ślad os.	?	?
37-52	72	Nowa Rokitnica	005	ślad os.		PŚ
37-52	110	Nowa Rokitnica	006	osada		WŚ
37-52	111	Nowa Rokitnica	007	ślad os.		WŚ
38-52	59	Nowe Zasady	001	punkt osadniczy		HA-LA
38-52	60	Nowe Zasady	002	punkt osadniczy		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-52	60	Nowe Zasady	002	punkt osadniczy		PŚ
38-52	61	Nowe Zasady	003	punkt osadniczy		WŚ
38-52	61	Nowe Zasady	003	punkt osadniczy		PŚ
38-52	62	Nowe Zasady	004	punkt osadniczy		PRADZIEJE
38-52	68	Nowe Zasady	005	osada		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-52	69	Nowe Zasady	006	punkt osadniczy		WŚ XII/XIII W.
38-52	69	Nowe Zasady	006	punkt osadniczy		HA-LA
38-52	70	Nowe Zasady	007	osada		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-52	73	Nowe Zasady	008	punkt osadniczy		EP. KAMIENIA
38-52	73	Nowe Zasady	008	osada		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-52	74	Nowe Zasady	009	osada		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-52	74	Nowe Zasady	009	punkt osadniczy		HA-LA
38-52	75	Nowe Zasady	010	osada		NOWOŻYT-

						NOŚĆ
38-52	75	Nowe Zasady	010	punkt osadniczy		EP. KAMIENIA
38-52	84	Nowe Zasady	011	punkt osadniczy		EP. KAMIENIA
38-52	85	Nowe Zasady	012	obozowisko		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-52	86	Nowe Zasady	013	punkt osadniczy		HA-LA
38-52	87	Nowe Zasady	014	osada		NOWOŻYT- NOŚĆ
37-53	38	Okalewko	001	osada		CZASY NOW.
37-53	39	Okalewko	002	osada		PŚ
37-53	39	Okalewko	002	osada		CZASY NOW.
37-53	40	Okalewko	003	osada		CZASY NOW.
37-53	41	Okalewko	004	osada		CZASY NOW.
37-53	63	Okalewko	005	ślad os.	KAK	NEOLIT
37-53	63	Okalewko	005	osada	KPL	NEOLIT
37-53	66	Okalewko	006	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-53	67	Okalewko	007	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-53	68	Okalewko	008	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-53	69	Okalewko	009	ślad os.		WŚ
37-53	70	Okalewko	010	ślad os.		WEB
37-53	70	Okalewko	010	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-53	71	Okalewko	011	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-53	72	Okalewko	012	ślad os.	KCWK	NEOLIT
37-53	72	Okalewko	012	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-53	73	Okalewko	013	ślad os.		EP. KAMIENIA
38-53	11	Okalewko	014	osada		NOWOŻYT- NOŚĆ
36-52	19	Ostrów	001	osada		WŚ
36-52	20	Ostrów	002	osada		CZASY NOW.
36-52	21	Ostrów	003	cmentarzysko		WEB
36-52	22	Ostrów	004	osada		WEB
36-52	22	Ostrów	004	ślad os.	KPL	NEOLIT
37-52	9	Ostrów	005	ślad os.		OR
37-52	9	Ostrów	005	osada		CZASY NOW.
37-52	10	Ostrów	006	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-52	10	Ostrów	006	ślad os.		HA-LA
37-52	10	Ostrów	006	osada		CZASY NOW.
37-52	11	Ostrów	007	ślad os.		HA-LA
37-52	11	Ostrów	007	osada		CZASY NOW.
37-52	12	Ostrów	008	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-52	12	Ostrów	008	ślad os.		NEOLIT (?)
37-52	12	Ostrów	008	osada		CZASY NOW.
37-52	99	Ostrów	009	ślad os.		OR
37-52	100	Ostrów	010	ślad os.		HA-LA
37-52	101	Ostrów	028	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-52	55	Piękny Las	000	grodzisko (?)		WŚ
37-52	20	Rokitnica Wieś	001	ślad os.		WŚ

37-52	20	Rokitnica Wieś	001	osada		CZASY NOW.
37-52	21	Rokitnica Wieś	002	obozowisko		EP. KAMIENIA
37-52	21	Rokitnica Wieś	002	cmentarzysko (?)		HA-LA
37-52	21	Rokitnica Wieś	002	osada		WŚ
37-52	46	Rokitnica Wieś	003	osada		CZASY NOW.
37-52	46	Rokitnica Wieś	003	ślad os.		HA-LA
37-52	46	Rokitnica Wieś	003	osada		PŚ
37-52	48	Rokitnica Wieś	004	osada		CZASY NOW.
37-52	56	Rokitnica Wieś	005	osada		WŚ
37-52	77	Rokitnica Wieś	006	osada		PŚ
37-52	78	Rokitnica Wieś	007	osada		PŚ
37-52	79	Rokitnica Wieś	008	ślad os.		CZASY NOW.
37-52	80	Rokitnica Wieś	009	ślad os.		PŚ
38-52	13	Stare Zasady	003	osada		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-52	13	Stare Zasady	003	osada		PŚ
38-52	57	Stare Zasady	001	punkt osadniczy		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-52	58	Stare Zasady	002	osada		HA-LA
38-53	14	Stare Zasady	004	punkt osadniczy		PRADZIEJE
38-53	14	Stare Zasady	004	punkt osadniczy		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-53	15	Stare Zasady	005	punkt osadniczy		PRADZIEJE
38-53	16	Stare Zasady	006	punkt osadniczy		OR
38-53	16	Stare Zasady	006	punkt osadniczy		HA-LA
38-53	16	Stare Zasady	006	punkt osadniczy		EP. KAMIENIA
38-53	17	Stare Zasady	007	osada		OR
38-53	17	Stare Zasady	007	punkt osadniczy	KPL	NEOLIT
38-53	18	Stare Zasady	008	osada		OR
38-53	18	Stare Zasady	008	punkt osadniczy		SCHN - I OEB
38-53	19	Stare Zasady	009	punkt osadniczy		HA-LA
38-53	19	Stare Zasady	009	punkt osadniczy		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-53	19	Stare Zasady	009	punkt osadniczy		PŚ
38-53	20	Stare Zasady	010	punkt osadniczy		HA-LA
38-53	21	Stare Zasady	011	osada		OR
38-53	21	Stare Zasady	011	punkt osadniczy	KPL	NEOLIT
37-52	1	Świedziebnia	001	osada		CZASY NOW.
37-52	2	Świedziebnia	002	obozowisko		EP. KAMIENIA
37-52	2	Świedziebnia	002	ślad os.		OR
37-52	2	Świedziebnia	002	osada		CZASY NOW.
37-52	3	Świedziebnia	003	osada		EP. BRĄZU
37-52	3	Świedziebnia	003	osada		CZASY NOW.
37-52	4	Świedziebnia	004	osada		CZASY NOW.
37-52	5	Świedziebnia	005	osada		CZASY NOW.
37-52	5	Świedziebnia	005	ślad os.		HA-LA
37-52	7	Świedziebnia	006	ślad os.		OR
37-52	8	Świedziebnia	007	osada		CZASY NOW.

37-52	13	Świedziebnia	008	osada		CZASY NOW.
37-52	14	Świedziebnia	009	ślad os.		EP. BRAZU
37-52	16	Świedziebnia	011	obozowisko		EP. KAMIENIA
37-52	16	Świedziebnia	011	osada		WŚ
37-52	16	Świedziebnia	011	cmentarzysko		HA-LA
37-52	17	Świedziebnia	012	cmentarzysko		OR
37-52	18	Świedziebnia	013	osada		CZASY NOW.
37-52	18	Świedziebnia	013	ślad os.		OR
37-52	18	Świedziebnia	013	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-52	19	Świedziebnia	014	osada		HA-LA
37-52	19	Świedziebnia	014	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-52	22	Świedziebnia	015	osada		PŚ
37-52	22	Świedziebnia	015	osada		OR
37-52	23	Świedziebnia	016	osada		CZASY NOW.
37-52	29	Świedziebnia	017	osada		OR
37-52	30	Świedziebnia	018	osada		CZASY NOW.
37-52	31	Świedziebnia	019	osada		CZASY NOW.
37-52	53	Świedziebnia	020	ślad os.		MEZOLIT (?)
37-52	68	Świedziebnia	021	osada		PŚ
37-52	69	Świedziebnia	022	osada		WŚ
37-52	70	Świedziebnia	023	osada	KAK (?)	NEOLIT
37-52	70	Świedziebnia	023	osada		WŚ
37-52	71	Świedziebnia	024	osada		PŚ
37-52	81	Świedziebnia	025	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-52	82	Świedziebnia	026	osada		PŚ
37-52	98	Świedziebnia	027	ślad os.		WŚ
37-52	101	Świedziebnia	028	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-52	102	Świedziebnia	029	osada		HA-LA
37-52	103	Świedziebnia	030	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-52	104	Świedziebnia	031	ślad os.		EP. KAMIENIA
37-52	105	Świedziebnia	032	ślad os.		OR
37-52	106	Świedziebnia	033	ślad os.		HA-LA
37-52	107	Świedziebnia	034	ślad os.		EP. KAMIENIA
38-52	48	Zasadki	001	punkt osadniczy		HA-LA
38-52	48	Zasadki	001	punkt osadniczy		EP. KAMIENIA
38-52	48	Zasadki	001	osada		PŚ
38-52	49	Zasadki	002	punkt osadniczy	KAK	NEOLIT
38-52	50	Zasadki	003	punkt osadniczy	KPL	NEOLIT
38-52	50	Zasadki	003	punkt osadniczy		PŚ
38-52	50	Zasadki	003	punkt osadniczy	KAK	NEOLIT
38-52	51	Zasadki	004	punkt osadniczy		EP. KAMIENIA
38-52	52	Zasadki	005	punkt osadniczy		PRADZIEJE
38-52	53	Zasadki	006	punkt osadniczy		PŚ
38-52	53	Zasadki	006	punkt osadniczy		HA-LA
38-52	54	Zasadki	007	punkt osadniczy		EP. KAMIENIA
38-52	55	Zasadki	008	punkt osadniczy		PŚ
38-52	55	Zasadki	008	punkt osadniczy	KAK	NEOLIT

38-52	56	Zasadki	009	osada		PŚ
38-52	63	Zasadki	010	punkt osadniczy		HA-LA
38-52	64	Zasadki	011	punkt osadniczy		PŚ
38-52	64	Zasadki	011	punkt osadniczy		OR
38-52	64	Zasadki	011	punkt osadniczy		HA-LA
38-52	65	Zasadki	012	punkt osadniczy		PŚ
38-52	65	Zasadki	012	osada		HA-LA
38-52	66	Zasadki	013	punkt osadniczy		SCHN - I OEB
38-52	66	Zasadki	013	osada		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-52	67	Zasadki	014	punkt osadniczy		EP. KAMIENIA
38-52	71	Zasadki	015	osada		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-52	71	Zasadki	015	osada		PŚ
38-52	72	Zasadki	016	punkt osadniczy		EP. KAMIENIA
38-52	76	Zduny	001	osada		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-52	76	Zduny	001	punkt osadniczy		PŚ
38-52	76	Zduny	001	punkt osadniczy		EP. KAMIENIA
38-52	77	Zduny	002	obozowisko		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-52	78	Zduny	003	osada		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-52	78	Zduny	003	punkt osadniczy		PŚ
38-52	78	Zduny	003	punkt osadniczy		SCHYŁKOWY PALEOLIT
38-52	79	Zduny	004	osada		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-52	79	Zduny	004	punkt osadniczy		HA-LA
38-52	80	Zduny	005	punkt osadniczy		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-52	81	Zduny	006	punkt osadniczy		HA-LA
38-52	82	Zduny	007	osada		NOWOŻYT- NOŚĆ
38-52	83	Zduny	008	punkt osadniczy		EP. KAMIENIA

Oznaczenia funkcji i chronologii w tabeli:

ślad os. - ślad osadniczy

osada podgr. - osada przy grodzisku

grodź. - grodzisko

EP. - epoka

KCSZ – kultura ceramiki sznurowej

KCWK – kultura ceramiki wstęgowej klutej

KAK – kultura amfor kulistych

KPL – kultura pucharów lejkowatych

SCHN – schyłkowy neolit

WEB – wczesna epoka brązu

EB – epoka brązu

III-V EB-HA – czas III - V epoki brązu, okres halsztacki

HA-LA – okres halsztacko-lateński

OR – okres rzymski

UZASADNIENIE

Art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.z 2020 r. poz. 282) nakłada na gminę obowiązek sporządzania na okres 4 lat gminnego programu opieki na zabytkami, a co 2 lata zgodnie z ust.5 wymienionego wyżej artykułu, należy sporządzić sprawozdanie z realizacji gminnego programu, które jest przedstawiane radzie gminy.

Przedłożony Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Świedziebna na lata 2020-2023 został pozytywnie zaopiniowany przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Toruniu, a tym samym spełniony został warunek zawarty w art. 87 ust.3 niniejszej ustawy, zgodnie z którym gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zasadniczą ideą Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Świedziebna na lata 2020-2023 jest zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania, wyeksponowanie cennych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego na terenie gminy Świedziebna, w celu zwiększenia ich atrakcyjności dla potrzeb społecznych, edukacyjnych i turystycznych.

Oczekiwanym efektem systematycznej i konsekwentnej realizacji zamierzonych celów zawartych w tym programie jest zwiększenia kręgu zainteresowanych ochroną i opieką nad zabytkami.

Przewodniczący Rady

Jarosław Cyrankowski